

Utgitt
av NORAD

mars
99

STATOIL:

Statoil-bistand skal gi oljekontrakter

I 1998 ga Statoil 11 millioner kroner til tiltak i en rekke land – og særlig til land som er politisk kontroversielle. Statoils mål er uttalt: Å bli den foretrukne partner når oljekontrakter deles ut. **side 5**

DEBATT:

Bort med skylappene!

Bistandsmiljøets bakgrunn i marxistisk tenkning har ødelagt for en sunn debatt. Ta av de ideologiske skylappene! oppfordrer generalsekretær Tor Elden i Redd Barna i et debattinnlegg. **side 2**

UGANDA:

Blomstrende eksport

Øst-afrikanske gartnerier har funnet nye markeder. Afrikanske roser er i ferd med å overta en betydelig del av det norske blomstermarkedet. **side 24**

FOTO: PER KR. LUNDEN

bistandsaktuelt

fagblad om utviklingssamarbeid · nr.2 · 1999

Flyktningerådets bistand femdoblet

Flyktningerådet, Norges Røde Kors og Norsk Folkehjelp er vinnerne i kampen om offentlige bistandsmidler på 90-tallet, viser tall Bistandsaktuelt har innhentet. **side 4**

Krass kritikk av UNICEF-komiteen

side 7

Bygger ut foss tross frosk

– Det er ikke riktig av oss å komme til Afrika og si, etter hundre års utbygging i Europa, at de skal la være, sier byggeleder Ole Vallevik (bildet) fra Norplan. Han er en sentral person i utbyggingen av et større vannkraftanlegg i Tanzania. **side 12 og 13**

Trøbbel for Mugabe

side 16
KRONIKK: Villumstad om ny fanesak
side 20

FOTO: BIBIANA DAHLE PIENE

Det er de fattige som først og fremst betaler prisen i et korrupt samfunn.

Stopp korrupsjonen!

Bistandsgivere til krig mot grådige politikere og byråkrater i mottakerland

- Med Verdensbanken som hærfører, og lokal folkeopinion som støttespiller, har det internasjonale giversamfunnet erklært krig mot korrupsjon. Men hvordan kan slaget vinnes? Hvordan bekjempe grådighet?
– Vi vet ydmykende lite, sier Verdensbankens korrupsjonsekspert Petter Langseth.
- Så langt har ti land meldt seg på anti-korrupsjonskampanjen, blant dem Tanzania – en mangeårig norsk bistandsfavoritt. I fem år har president Benjamin Mkapa hatt kampen mot korrupsjon øverst på den politiske agendaen. Men så langt har lite skjedd. I fjor ble Tanzania kåret til verdens fjerde mest korrupte land.
- En ny studie kan tyde på at over 90 prosent av landets skatteinntekter forsvinner – i noens lommer. – Giverne burde være langt mer opptatt av skattesystemer og skatteadministrasjon. Foreløpig er temaet fullstendig oversett, sier forsker Odd-Helge Fjeldstad ved Chr. Michelsens institutt

TEMA: sidene 8, 9, 10, 11

A-post

RETURADRESSE: Bistandsaktuelt,
boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

En ny tid – uten ideologiske skylapper

AV TOR ELDEN,
GENERALSEKRETÆR I REDD BARNA

DEBATT

HVA ER RIKTIG BISTAND? Vi må innse at mye stat til stat-bistand har vært bortkastet. Dessuten må vi slå fast at den tiden er forbi da snille hvite menn kom, og selv gjennomførte store bistandsprosjekter. De siste årene har det vært en viktig del av norsk bistandspolitikk å bidra til å bygge det sivile samfunnet i utviklingsland.

I siste nummer av Bistandsaktuelt kritiserte utviklingsforsker Terje Tvedt denne strategien. Også andre har hevdet at det å kanalisere for mye av midlene til frivillige eller ikke-statlige organisasjoner i sør, bidrar til å svekke staten, og ødelegge balansen mellom privat og offentlig sektor i mottakerlandene.

Dette er en viktig debatt. For å finne de rette svarene på hva som er den mest framtidrettede og beste formen for bistand, er det i hvert fall nødvendig at vi kvitter oss med ideologiske skylapper og tar inn over oss erfaringer fra vårt eget land, og fra bistand. Noen frykter en fremtid i utviklingsland hvor det sivile samfunn er godt organisert, og har god tilgang på ressurser, mens staten er ineffektiv og inkompetent. Hvor kommer denne fryktreaksjonen fra?

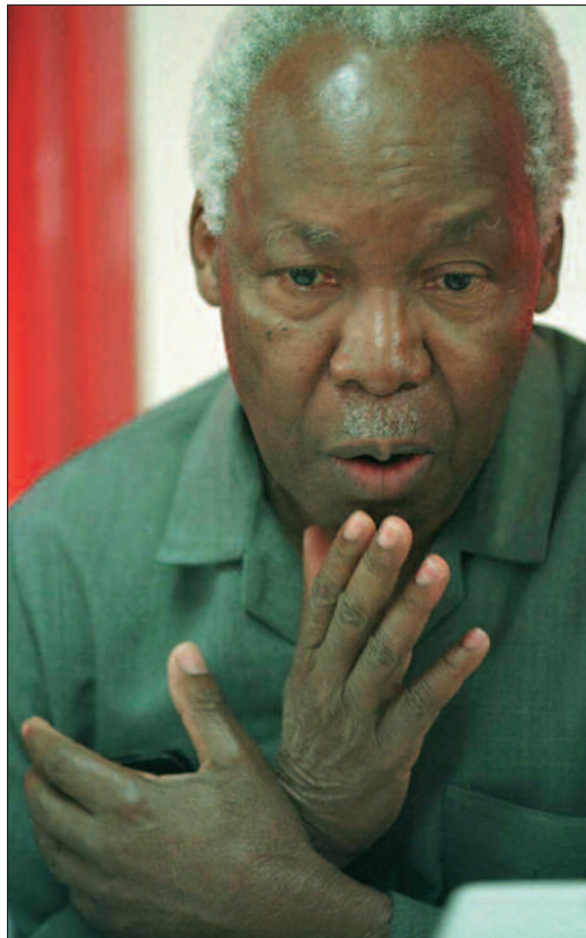
FOR DET FØRSTE er de fleste ledende krefter innen bistand, både i NORAD og Utenriksdepartementet og i de frivillige organisasjonene utdannet på 1960- og 70-tallet, hvor Marx sto sterkt som ideologisk inspirator. De samme menneskene ble formet i en tid hvor det rådde en udiskutabel tro på velferdsstatens altoppslukende ansvar for folkets ve og vel.

På 60-70-tallet fikk vi frigjøringsbølgen i Afrika. Selvstendighetsbevegelsens kamp mot kolonialismen var i stor grad basert på sosialistisk tenkning. Idegrunnlaget for de nye statsdannelsene i f.eks. Tanzania, Zambia, Etiopia og Mosambik var kommunistisk i den forstand at det ikke var plass til noen frivillig sektor eller sivilt samfunn. Det styrende partiet og staten skulle utvikle folket og landet. Sivile grupper ble sett på som opposisjon som måtte bekjempes.

80-90-tallet har vist at Marx ikke var noen god veiviser for statsdannelser verken i nord eller i sør. Ved Berlinmurens fall ble den endelige spikeren satt i likkisten for den kommunistiske staten. Nord-Korea har påtatt seg oppgaven som museums-vakt.

I Afrika ble det i denne perioden klart at staten bokstavelig talt har kastet bort milliarder av dollar i sin parastatlige sektor med industrielle eventyr og store, mislykkede infrastrukturprosjekter. En illustrasjon kan være at Mosambik solgte den statlige industrien for under en prosent av investeringene. Hva driftssubsidiene har kostet sies det ingenting om.

Ser en tilbake på Zambia, Tanzania og andre stater basert på sosialistisk tenkning, hadde ikke staten tilgang på små ressurser, men det motsatte. Hovedproblemet var egentlig å avklare statens rolle og sette inn ressurser der. Det som skulle vært utviklet var først og fremst politikk og rettsvesen, forsvar, kommunikasjonssektoren og skatte- og avgiftssektoren. Ingen kan erstatte staten på disse områdene. Dette er oppgaver som ikke kan løses av andre. Derfor er det meget bekymringsfullt når korrupsjonen i dag er så stor innen mange afrikanske land, at fol-

Julius Nyereres afrikanske sosialisme i Tanzania hadde nok ressurser, men mislyktes på grunn av feilprioriteringer av statlig innsats, mener artikkelforfatteren.

FOTO: GEORGE MULALA REUTERS/SCANPIX

ket i sør begynner å miste troen på staten som et nødvendig gode.

DEN SEKUNDÆRE ROLLEN som staten har, er som velferdsprodusent. Det er her bistandsmiljøets bakgrunn i marxistisk tenkning og sosialdemokratiet udelte tro på at det var ingen grenser for velferdsstatens ansvarsområder, har ødelagt for en sunn debatt.

I dag må vi i en rekke afrikanske land stille oss spørsmålet: Hva er det som hindrer utvikling? Svaret som mange gir er korrupte og ineffektive regimer. Stater som ikke en gang klarer å håndtere sine primærproduktiver. I tillegg er de så uforutsigbare i sin korrupsjon at internasjonal kapital heller ikke ser særlige muligheter til investeringer i mange av de fattigste landene i Afrika.

På denne bakgrunn fremstår ikke en vekst i landenes sivile samfunn som noen trussel, men kanskje som den eneste mulige vei mot en bedre fremtid i Afrika.

Statens rolle i et u-land som har et meget svakt fundament, må være tilpasset dette fundamentet. Det blir viktig å stille spørsmål ved hva som er statens primære oppgaver, og hva som er oppgaver andre kan ta seg av.

VI MÅ KRITISK stille oss spørsmålet om bestemte velferdsoppgaver som skole- og helsesektoren må ivaretas helt og fullt av staten. Hva med vår egen nære historie? Personlig gikk jeg de første skoleårene på en skole bygd av lokalsamfunnet. Store deler av skoleveien ble bygget på dugnad av grendas befolkning, og vinterbrøytingen var et spleiselag. Til og med telefonstolpene var satt opp av folket selv. Dette lokalsamfunnet var gjennomorganisert gjennom lag/foreninger som både produserte velferd for denne bygda, og passet befolkningens interesser overfor storsamfunnet.

Jeg snakker faktisk om utkant-Norge på 50-tallet. Den som kjenner norsk utkantvirkelighet, vet at mye velferd ble gitt, og at mange proble-

mer måtte løses av befolkningen selv. Burde vi ikke ta konsekvensene av dette i vårt utviklingsarbeid?

Afrika har på mange områder større problemer og mangler enn utkant-Norge etter krigen. Det er uomtvistelig klart at hvis lokale foreninger og lag i Afrika vokser organisk fram med samme mål som de norske: å produsere kollektiv velferd for innbyggerne, samt hevde folkets interesser overfor korrupte politikere, har det skjedd en viktig utvikling i Afrika. Kirken – gjennom mange ulike kirkesamfunn – er et lysende eksempel i flere afrikanske land på at dette er mulig å få til.

Stat til stat-bistanden og den multilaterale bistanden har ikke tatt en klar stilling til hva som er statens primærproduktiver i de afrikanske landene. Det er en av grunnene til at så mye av denne bistanden har vært bortkastet.

FRYKTBIKILDENE RUNDT den avmektige, ineffektive staten i Afrika kan ikke knyttes til den voksende sivile sektor. En voksende sivil sektor er tegn på at folk ikke har gitt opp. Imidlertid må de internasjonale organisasjonene lære av de feil stat til stat-bistand har begått.

Store overføringer løser få problemer uten at bistanden kobles tett opp til kunnskap om sektoren, og nødvendige rolleavklaringer. De internasjonale organisasjonene må ta det siste med rolleavklaring som meget viktig.

De seriøse organisasjonene har lenge arbeidet med partnere både på policynivå, og i praktisk bistandsarbeid. Samarbeid med partnere er en viktig del også av Redd Barnas strategi, og vi har arbeidet mye med ulike problemstillinger knyttet til partnersamarbeid. I vår policy for dette området sier vi at partnersamarbeid skal basere seg på «felles visjon og verdigrunnlag, felles mål, gjensidig læring og anerkjennelse, fleksibilitet og lokal tilpasning, gradvis utvikling og langsiktighet, åpenhet og tillit.»

ORGANISASJONENE I SØR stiller også krav til hvordan samarbeidet med organisasjoner i Nord bør være. Det er verdt å lytte til en stadig høyere og mer nyansert kritikk fra en del slike organisasjoner når det gjelder samarbeidsforhold og oppgavefordeling. Et viktig innspill kom fra en gruppe afrikanske organisasjoner som kom sammen i Harare i juni 1998.

I «The Harare declaration» sier organisasjonene i sør klart fra at den tiden er forbi da hvite, snille menn fra nord kom og fikset ting for dem i store operative prosjekter. De organisasjonene som ikke skjønner det, vil ha en mørk framtid i Afrika. NGOenes rolle må endres fra tradisjonell prosjekttenkning og ytelse av tjenester, til bredere tilnærminger som inkluderer påvirkning overfor de krefter i samfunnet som har innflytelse på fattigdomsmønsteret, fordommer og vold.

Bistandsmiljøet i nord må tenke nytt, og gå løs på det neste århundret i Afrika uten ideologiske skylapper. Analyser av hva som skaper framtidig utvikling i det enkelte land må gjøres med bakgrunn i de feil som er begått, og de eksempler på vellykkede statsdannelser som har kommet opp.

Svarene på hva som er det riktige utviklingsveien, vil helt sikkert bli ulike i de enkelte land, men det vi er sikre på er at gammelt tankegods ikke lenger kan være noe fyr-tårn for fremtiden.

Tor Elden er
generalsekretær
i Redd Barna.

bistands
aktuelt
Fagblad om utviklingssamarbeid
nr. 2/99 – 2. årgang

Ansvarlig redaktør:
Raymond Johansen

Redaktør:
Gunnar Zachrisen

E-mail:
gunnar.zachrisen@norad.no

Journalister:
Bibiana Dahle Piene
Odd Iglebæk

Redaksjonsråd:
Karen Brit Feldberg,
Høgskolen i Oslo,
Ellen Hansen,
Fellesrådet for Afrika,
John Jones,
Diakonhjemmets
Internasjonale Senter,
Bjørn Johannessen,
underdirektør NORAD

Postadresse:
Boks 8034 Dep.,
0030 Oslo

Kontoradresse:
Tollbugt. 31, Oslo

Telefon sentralbord:
22 31 44 00

Telefon redaksjon:
22 31 46 47/
22 31 46 46

Fax: 22 31 44 74

Design / produksjon:
OK grafisk byrå as

Trykk:
Media Øst Trykk AS,
Lillestrøm

Abonnement:
Bistandsaktuelt,
c/o Norsk Fredskorpssamband
Drift A/S, boks 6747
St. Olavs plass, 0130 Oslo.
Telefon: 22 99 46 00.
Fax: 22 99 46 01.

Abonnementet er gratis.

Artikler i Bistandsaktuelt
uttrykker ikke nødvendigvis
et offisielt syn.

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:
8. mars 1999

MÅNEDENS SITAT:

«Nordmenn
gir årlig
85 kr hver
til Arafat.»

Norsk giverglede symbolisert
gjennom en tabloid tittel i Vårt
Land 19. februar i år.

Zimbabwe under press

LEDER

Et av Norges prioriterte samarbeidsland, Zimbabwe, opplever nå en krise som ingen med sikkerhet vet hvor vil ende. Zimbabwe befinner seg i dag i en situasjon der store deler av befolkningen har fått forverret sine levekår. En frittalende presse har angrepet regjeringen for dens mangel på åpenhet, og har stilt spørsmål ved viljen til å føre en annen politikk. I tillegg kommer det stadig hardere anklager om brudd på menneskerettighetene, korrupsjon og maktmisbruk.

Kritikken mot Zimbabwes engasjement i DR Kongo er fortsatt svært sterk. Denne kritikken støttes dessuten av deler av officerskorpset. Det må uansett være svært alvorlig for et lands legitimitet når det er alminnelig oppfatning at presidenten har sendt 8000 soldater til et fremmed land for å forsvare sin personlige økonomi.

Samtidig opplever Zimbabwe en politisk tillitskrise, der Mugabes regjering bruker stadig hardere virkemidler. Myndighetenes reaksjonsform mot kritikken som reises er illevarslende, blant annet den militære aksjonen mot media tidligere i år. «Quisling-betegnelser» av regimets kritikere sitter løst.

Andre hevder at det man nå ser er at masken revner, og at dette er den politikken Mugabe alltid har stått for, også under frigjøringskampen. Partiet har bestandig vært preget av indre splid, maktkamp, undertrykkelse og militære metoder. Disse undertrykkende strukturene er overført til dagens samfunn, hevder de skarpeste kritikerne av regimet.

Det som nå skjer i Zimbabwe er også svært alvorlig for de som indirekte støtter regimet gjennom bistand. Det er utvilsomt riktig at bistanden hindrer en total utarming av de aller fattigste. Derfor har den norske regjeringen bestemt at de fattige i Zimbabwe fortsatt skal få bistand, mens enkelte prosjekter som landets myndigheter står bak ikke lenger blir gitt prioritet. Mugabe har fått kniven på strupen, uten at det har gjort noe synlig inntrykk så langt. Men det er viktig å opprettholde presset, og støtte de kreftene i landet som arbeider for forandring.

RJ

Mugabe har fått kniven på strupen, uten at det har gjort synlig inntrykk. Men det er viktig å opprettholde presset, og støtte de kreftene i landet som arbeider for forandring.

Korrupsjonens problem

Bistandsaktuelt setter i dette nummer fokus på korrupsjon som et problem både for giverland og mottakere. For førstnevnte er det frustrerende å se at effektene av bistandsmidler blir svekket som følge av at større eller mindre summer «havner i noens lommer». Det minsker lysten blant politikerne til å bevilge penger til bistand, og svekker oppslutningen blant skattebetalere om dette viktige virkemiddelet for å utjevne globale forskjeller og urettferdighet.

I mottakerlandet demper korrupsjon veksten i den nasjonale utviklingen, og hindrer utjevning mellom fattige og rike. Den bidrar også til en generell politisk ukultur, som i seg selv utgjør en trussel mot en demokratisk og økonomisk utvikling.

Taperne i spillet blir alltid de fattige. Det er de som er mest avhengige av at samfunnets spilleregler følges, og det er de som taper mest på at bistandsmidler eller det offentlige inntekter forsvinner. Det er de som mister muligheter til å jobbe seg ut av sin egen underutvikling.

Giverlandene har i for mange år valgt å overse korrupsjonsproblemet, kanskje i frykt for å blande seg inn i et lands indre anliggender. Når Verdensbanken og andre samarbeidspartnere, blant dem Norge, nå setter et økende fokus på dette problemet er det høyst betimelig.

GZ

– Vi lager oss ikke kopier

– I løpet av 10-15 år er det en forutsetning at Norsk Folkehjelp helt har overlatt driften av sine prosjekter til lokale krefter, sier generalsekretær Halle Jørn Hanssen.

FOTO: ØISTEIN BARSNES

rett på sak

• GUNNAR ZACHRISEN

– Terje Tvedt ser verden fra forskerens fugleperspektiv, men det er ikke sikkert at virkeligheten er slik. Norsk Folkehjelp lager ihvertfall ikke kopier av seg selv i sine samarbeidsland. De partnere vi velger har solid lokal og nasjonal forankring – enten det er i Zimbabwe, Chile eller Sudan – og politisk er de å finne innenfor den sosialdemokratiske tradisjonen.

Det sier generalsekretær i Norsk Folkehjelp, Halle Jørn Hanssen, i en kommentar til intervjuet med forskeren og forfatteren Terje Tvedt i forrige nummer av Bistandsaktuelt (nr. 1/99).

– Hvilke kriterier, i tillegg til sosialdemokrati, er det så dere velger partnere utfra?

– I Sør-Afrika var Norsk Folkehjelp den viktigste kanalen for norsk støtte til ANC i hele apartheidperioden. Flere hundre millioner kroner ble formidlet fram til våren 1994 da den nye regjeringen ble dannet. I Zimbabwe har vi ytt støtte til flere lokale organisasjoner – menneskerettighetsgrupper og fagbevegelsen. De er ikke laget av oss, men er et resultat av den eksisterende sosioøkonomiske og politiske situasjon. Fagbevegelsen ville nok eksistert uansett støtte fra oss eller ikke, men de hadde stått svakere uten støtten fra LO og Norsk Folkehjelp. Det er jo derfor vi yter støtte. Også i Chile og El Salvador var partnerne etablert i sin lokale sammenheng – før vi begynte å yte støtte. SPLA og SPLM i Sør-Sudan er heller ikke avhengige av oss. Derimot er en stor del av befolkningen avhengige av dem i den situasjonen som råder.

– Stemmer det ikke at slike organisasjoner ofte minner mer om konsulentsfirmaer enn «grasrotorganisasjoner»?

– Jeg vet at Terje Tvedt har rett i noen av sine observasjoner, men synes at hans kritikk er betydelig overdrevet i forhold til sentrale norske hjelpeorganisasjoner. Når Folkehjelpe velger lokale partnere, er det et fellestrekk at de er forankret i fattigfolks organisasjoner. Når KN velger partnere, er det utfra forankring i kirkelige nettverk – og jeg tror ikke kirken i Tanzania har tatt noen skade av det. Norges Røde Kors har sine føringer for valg av partnere, og bygger på et nettverk av Røde Kors-foreninger i ulike land.

Enkelte utenlandske organisasjo-

ner i noen mottakerland passer bedre inn i Tvedts skjema. I India finnes det et vell av lokale organisasjoner som driver med utviklingsarbeid. Noen av dem har 20.000 medlemmer, andre har en og to – og sistnevnte kan ofte være rene konsulentsfirmaer. Det er helt åpenbart at det finnes mange slike, og noen ganger er virksomheten deres svakt forankret – noe som også får følger for deres evne til å gjøre noe med problemene.

– Er det ikke en fare for at mer og mer bistand gjennom NGOer vil underminere den offentlige sektor i mange utviklingsland?

– I Tanzania ble det i mange år ytt hundrevis av millioner dollar i støtte til staten. Giverlandene gjorde det vel vitende om at det var en statsdannelses uten alternative demokratiske kanaler – det vil si uten frivillige organisasjoner, uten en fri presse og uten andre partier enn det statsbærende. Og det skapte ikke utvikling. Nå i 1990-årene har vi fått en omlegging av bistandsstrategien, det burde vært gjort i 1960- eller 70-årene.

Når vi ser på egen politisk historie – med vår oppbygging av velferdsstaten – var den basert på sosialdemokratiske og liberaldemokratiske tradisjoner og sterke folkelige bevegelser. Det samme gjelder andre land, som Sverige. Man får ikke en god stat uten et mangfoldig samfunn med sterke frivillige organisasjoner. Samtidig er det en forutsetning for en sterk og aktiv stat at den har et demokratisk fundament.

– Hva gjør Norsk Folkehjelp for å tilpasse seg den nye partnerskapsstrukturen?

– Folkehjelpe utvikler nå en partnerskapsideologi. For Latin-Amerika har vi ikke lenger prosjekter som vi selv implementerer. De er 100 prosent lokalt drevet. Det samme gjelder også Palestina og Libanon, i Sør-Afrika, Zimbabwe og Kina. Vi har også kommet langt i denne retning i Mosambik, mens det er langt fram i Angola. I løpet av 10-15 år er det en forutsetning at Norsk Folkehjelp helt har overlatt driften til lokale krefter. Da er vi blitt en rådgivende institusjon for faglighet og finansiell støtte.

– NORAD og Utenriksdepartementet ønsker en større grad av koordinering og styring av hjelpeinnsatsen i det enkelte mottakerland?

– I hovedsak er vi positive til en koordinering under forutsetning av at det skjer med respekt for de særtrekk vi representerer. De enkelte organisasjoner er ikke noen enhetlig grå masse. Samtidig som vi deler mange grunnleggende holdninger er vi delvis forskjellige hva gjelder verdiforankring og arbeidsmåte. Det er meningsløst hvis KN, Røde Kors og Folkehjelpe skulle bli tre avdelinger av «Den norske frivillige organisasjon».

Erobrer verden på «statslønn»

Flyktningerådet, Røde Kors og Norsk Folkehjelp økte mest på 90-tallet

Flyktningerådet, Norges Røde Kors og Norsk Folkehjelp er vinnerne i kampen om offentlige bistandsmidler på 90-tallet, viser tall Bistandsaktuelt har innhentet. Også Leger uten grenser er blitt en stor aktør, særlig på nødhjelp.

• ODD IGLEBÆK

Stadig mer offentlig bistand formidles via norske frivillige organisasjoner. Tidlig på 1990-tallet ble 16-17 prosent av all offentlig bistand formidlet via frivillige organisasjoner. I de seinere år har tallet ligget på 23-24 prosent - som betyr at hver fjerde bistandskrone fra NORAD og Utenriksdepartementet går veien om frivillige organisasjoner.

Samtidig mener enkelte, som forskeren Terje Tvedt, at statens økte bruk av frivillige organisasjoner som operatører for bistand er problematisk. Den utgjør en trussel

Flyktninger i Armenia, i småhus finansiert av Flyktningerådet, er blant eksemplene på norske hjelpeorganisasjoners «erobring» av nye land på 1990-tallet.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

FRIVILLIGE ORGANISASJONER

Ap vil se på tette bånd

- Vi bør utfordre hverandre og også departementet og organisasjonene til en kritisk og helhetlig gjennomgang av den tette veven mellom frivillige organisasjoner og myndigheter, sa leder av Stortingets utenrikskomite Haakon Blankenborg (Ap) da Stortinget diskuterte humanitær bistand 4. februar.

-Om det skal være en utredning, en kommisjon eller noe annet, det vet vi ikke, men denne sammenvevingen har store konsekvenser både for myndighetene og organisasjonene, sa Ap-representanten.

Blankenborg pekte på det problematiske i at private, frivillige organisasjoner ble operatører på vegne av stater.

Må tilpasse seg. Utviklings- og menneskerettighetsminister Hilde Frafjord Johnson la vekt på behovet for økt koordinering og effektivitet i sitt innlegg. - Også de frivillige organisasjonene vil måtte tilpasse seg den nye virkeligheten, den nye samordnede, tette innsatsen og vår humanitære strategi, nettopp for å sikre at vi får hjulpet flest mulig for hver krone, sa statsråden.

Hun varslet at departementet ville se på nye avtaleformer med de frivillige organisasjonene, og lovet å etablere en arbeidsgruppe for å se på praktiske løsninger. Gruppen vil bestå av representanter både fra organisasjonene og departementet.

Forutsigbarhet. Debatten var basert på redegjørelsen utviklingsministeren holdt om temaet et par uker tidligere. Et hovedpoeng i denne var å styrke det som hun kalte «den norske modellen». Det vil si samarbeidet mellom bistandsmyndigheter og frivillige organisasjoner, og da særlig «de fem store». I redegjørelsen for Stortinget la hun vekt på at det skulle bli større forutsigbarhet for organisasjonene når det gjaldt framtidig tilskudd fra offentlig bistand.

”**Sammenvevingen har store konsekvenser både for myndighetene og organisasjonene.**

Leder av Stortingets utenrikskomite Haakon Blankenborg (Ap).

De fem store og statens pengesekk

Redd Barna: Blant de fem store er det nokså store ulikheter hva gjelder bruk av offentlige bistandsmidler i 10-årsperioden 1989-98. Målt i nominelle kroner er det stillstand som har preget Redd Barna. Reelt er det reduksjon. Utenlandsvirksomheten har hvert år (med unntak av 1990) vært godt under 300 mill. kr. Andelen statlige midler har utgjort 40 til 50 prosent av dette.

- Behovet for barnerettet nødhjelp er økende. Situasjonen er også slik at våre reserver snart er brukt opp, sier organisasjonens (avtropsende) generalsekretær Tor Elden. Han forteller også at Redd Barna har satt i gang tiltak for å endre utviklingen. Et ledd i dette er økt samarbeid med Redd Barna-organisasjoner i andre givreland.

Kirkens Nødhjelp: Kirkens Nødhjelp har hatt en mindre nominell vekst - fra 253 mill. kr. i 1989 til 328 mill. kr. for 1998 for virksomheten i utlandet. De statlige tilskuddene har variert fra 58 til 79 prosent av årsforbruket. Gjennomsnittet for

mot de private organisasjonenes egenart og «privatiserer» norsk utenrikspolitikk. En viktig forklaring på økt bruk av frivillige organisasjoner er det store antallet krig, folkemord og forfølgelser på 1990-tallet, som har rammet millioner av mennesker. Norge har, som de fleste andre givere, valgt å bruke en stadig større andel av utviklingshjelpen til nødhjelp og humanitær bistand. Samtidig har andelen som er tilgjengelig for den mer langsiktige utviklingshjelp blitt redusert.

82 pst. vekst. Utviklingen illustreres av tall for de fem store hjelpeorganisasjonene:

Flyktningerådet, Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp, Norges Røde Kors og Redd Barna. Deres andel av den humanitære, kortsiktige bistand via Utenriksdepartementet økte fra 427 mill. kr. i 1994 til 778 mill. kr. i 1998, tilsvarende en vekst på 82 prosent. Til sammenligning vokste deres totale utenlandsvirksomhet i samme periode fra 1413 mill. kr. til 1751 mill. kr., tilsvarende 24 prosent, noe som indikerer en

økende «avhengighet» av offentlige midler. Den andre faktoren er nasjonal og ligger i den erklærte politikk å skulle få mer norske varer og tjenester igjen for de norske bistandspenger. Et ledd har vært å låne ut personell til FN-organisasjoner og særlig til UNHCR, FNs høykommissær for flyktninger. Flyktningerådet har stått for denne virksomheten, ofte kalt Beredskapstyrken.

65 pst. fra staten. Samlet har «de fem store» hatt et utenlandsforbruk på drøyt 13 milliarder kroner i denne perioden. Vel 65 prosent av dette er blitt overført fra den norske staten. For gjenværende 35 prosent gjelder at en del er innsamlede midler i Norge. En annen del er overføringer fra andre givreland og fra multilaterale institusjoner, først og fremst ulike FN-organisasjoner.

De fem stores andel av offentlig bistandsmidler har vokst fra 8,4 til 12,5 prosent under tiåret 1989-98, noe som tilsvarer omtrentlig samme veksttakt som for den øvrige veksten i midler via frivillige organisasjoner.

hele 10-årsperioden har vært 69 prosent.

Norsk Folkehjelp: Folkehjelpa har hatt en kraftig vekst i utlandsvirksomheten, med mer enn en fordobling målt i nominelle kroner i løpet av tiåret - fra 207 mill. kr. brukt i 1989 mot beregnet 510 mill. kr. for 1998. Tallene viser også at tilskudd av offentlig bistand har fulgt organisasjonens økte omsetning. For eksempel ble det overført 153 mill. kr. fra den norske stat i 1989 mot beregnet 317 mill. kr. i 1998. I gjennomsnitt har norske statstilskudd utgjort om lag 68 prosent av organisasjonens inntekter i den omtalte tiårsperioden.

Norges Røde Kors: Norges Røde Kors har relativt sett hatt en vekst i virksomheten i utlandet på linje med Norsk Folkehjelp - fra 129 mill. kr. i 1989 til budsjettert 383 mill. kr. for 1998. Andelen statlige tilskudd har relativt sett økt under tiåret. Mens statsstøtten tidlig på 1990-tallet mest var i underkant av 70 prosent,

har den de siste årene vært 80 prosent eller noe mer.

Flyktningerådet: Flyktningerådet har hatt den absolutt største nominelle veksten. Det kan illustreres med et utenlandsforbruk på 40 mill. kroner i 1989 mot 248 mill. kroner beregnet for 1998. Den statlige andelen har variert mye over perioden. Den var 95 prosent i 1989 og 98 prosent i 1997.

På den andre siden var den ikke mer enn 49 prosent i 1992 og 61 prosent i 1994. For 1998 er den beregnet til 83 prosent.

Leger uten grenser: Leger uten grenser, som ikke regnes blant «de fem store», opprettet sin norske avdeling i 1994. Samme år fikk organisasjonen 4 millioner kroner fra Utenriksdepartementets budsjett til nødhjelp. Siden den gang har det vært en rask vekst og tilsvarende tall for 1998 er 70 mill. kroner. I hovedsak er organisasjonens virksomhet fra Norge finansiert med offentlig midler.

TABELL 1: Statlige bidrag til «de fem største» 1989-1998 (i mill. kroner). (Tall for 1998 er budsjett-tall.)

Org.	Flyktningerådet	Kirkens Nødhjelp	Norsk Folkehjelp	Norges Røde Kors	Redd Barna	Samlet bidrag
1989	38	173	153	62	109	535
1998	207	240	317	322	113	1199
+/- pst.	(+ 445)	(+39)	(+107)	(+419)	(+4)	(+124)
Sum for perioden 89-98	1291	2086	2192	1899	1079	8547

TABELL 2: Samlet utenlandsvirksomhet for «de fem største» 1989-98 (i mill. kr.) (Tall for 1998 er budsjett-tall.)

Org.	Flyktningerådet	Kirkens Nødhjelp	Norsk Folkehjelp	Norges Røde Kors	Redd Barna	Samlet bidrag
1989	40	253	207	129	212	841
1998	248	328	510	383	282	1751
+/- pst.	(+520)	(+30.)	(+146)	(+197)	(+33)	(+108)
Sum for perioden 89-98	1718	3016	3231	3535	2606	13106

Kilde: Flyktningerådet, Kirkens Nødhjelp, Norges Røde Kors, Norsk Folkehjelp, Redd Barna.

Bistand oljer Statoils kontrakter

Statens oljeselskap gir penger til NGOer i omstridte områder

Statoil har som første norske storselskap startet med egen bistandsvirksomhet. Målet for bistanden er å sikre selskapet kontrakter. Som det heter i selskapets terminologi: «Help to make Statoil the partner of choice».

• ODD IGLEBÆK

NÆRINGS-
LIV

Mens Hydro og Saga, og delvis Kværner, nøyer seg med å dele ut symboliske småbeløp til veldedige formål, har statens oljeselskap Statoil i løpet av de siste årene bygget opp en mer omfattende bistandsvirksomhet. Og hjelpen ytes i stor grad til områder som er politiske kontroversielle og kompliserte.

Landene som får bistand er Aserbajdsjan, Kasakhstan, Nigeria, Angola, Kina, Thailand, Vietnam, Indonesia/Øst-Timor og Venezuela.

– I 1998 brukte vi 11 millioner kroner på denne virksomheten. Planene er å bruke like mye innværende år, forteller informasjonsdirektør Kai Nielsen i Statoil til Bistandsaktuelt.

Mer målrettet. – Vi begynte i det små, men er etter hvert blitt mer og mer målrettet, sier han. Ifølge informasjonsdirektøren er det viktig for Statoil å opptre som en «good citizen» i de land man har virksomhet.

– Gjennom samarbeid med NGOer og andre får vi en bedre kulturforståelse. Det er viktig for i neste omgang å kunne få de gode forretningsforbindelsene, tilføyer han.

«Community projects». Statoil omtaler sin bistandsvirksomhet som «Community projects». Under det felles seminaret til Norsk Eksportråd og Utenriksdepartementet om næringsliv og bistand den 15. februar i år, gav selskapets avdelingssjef

”

De skjønner egentlig ikke sitt eget beste.

Statoil-ansatt om de andre oljeselskapers manglende bistandsengasjement.

Erik P. Ommundsen en kort presentasjon av bistandsprosjektene. Han la stor vekt på fattigdomsorientering og at prosjektene skulle bidra til å utvikle samfunn, miljø og arbeidsplasser.

En egen målsetning skulle være å utdanne folk innenfor olje- og petroleumsektoren.

– Våre folk er ikke kanskje ikke alltid de beste til denne typen oppgaver. Derfor samarbeider vi aktivt med NGOer i de fleste tilfeller, sa Ommundsen.

Statoils bistandsvirksomhet skjer ofte i samarbeid med andre oljeselskaper når de er i konsortium med disse. Andre store internasjonale (olje-) selskaper har i større eller mindre grad i en årrekke drevet bistand, slik nå også Statoil gjør.

Småbeløp til veldedighet. Saga Petroleum og Hydro, de to andre norske oljeselskaper, har foreløpig ikke satset på bistand i samme grad

som Statoil. Fra Hydro får Bistandsaktuelt opplyst at selskapet årlig bruker mellom 350 000 og 400 000 kr til det de omtaler som veldedige organisasjoner. TV-aksjonen, Røde Kors, Bymisjonen, Radiumhospitalet, men også norske miljøorganisasjoner som Natur og Ungdom, Bellona og FIVAS har fått bidrag.

Til sammen er det snakk om 150 000 kroner til de ulike miljøorganisasjonene.

Nøkternhet. Saga er også svært nøkterne i slike sammenhenger. Selskapet støtter tv-aksjonen med 25 000 kroner årlig og har blant annet 150 000 kroner til Frelsesarmeen til jul. Kværner har gitt bidrag til SOS-barnebyer.

Innover i Statoil er det en viss undring over at Hydro og Saga er såkalt «baktunge» på området bistand.

– De skjønner egentlig ikke sitt eget beste, sier en Statoil-ansatt til Bistandsaktuelt.

STATOILS BISTAND 1998

Nigeria: 2,6 mill. kroner fordelt på Pro-Natura (fransk NGO) og Voluntary Service Overseas (britisk NGO). Diskusjoner er på gang med Save Eyes Everywhere (Storbritannia) og Save the Children (USA).

Vietnam: 1,6 mill. kr. til lokale myndigheter og organisasjoner, Da Nang universitetet, landbruksdepartementet og UNDP.

Venezuela: 0,4 mill. kr. til Chevron Charity Foundation og PDVSA.

Øst-Timor: 0,35 mill. kr. Arbeidet er organisert gjennom kontakt med nobelprisvinnerne José Ramos Horta og biskop Carlos Belo, Worldview Rights og Petrad.

Kasakhstan: 1,9 mill. kroner. Tiltakene er organisert av myndigheter og følges opp av operatør.

Aserbajdsjan: 2,0 mill. kroner til British Council og Flyktningerådet, som organiserer. Finansiert i samarbeid med den norske regjering. Også støtte til Know-how fondet og andre.

Angola: 2,0 mill. kr. til Instituto Nacional da Crianca, British Red Cross, Norsk Folkehjelp og British Council.

Kina: 0,1 mill. kr. til lokale NGOer.

Thailand: 0,1 mill. kr. til lokale partnere.

Kilde: Statoil

Statoils bidrag til Norsk Folkehjelp i Angola skal blant annet brukes til drift og vedlikehold av en maskin for minerydding.

FOTO: CHRISTER BLOMSTRAND

– Må søke penger der de finnes, sier hjelpeorganisasjoner

– Vi skjønner at det også er forretningsmessige interesser bak Statoils bistandsengasjement. Men så lenge det ikke stilles betingelser, ser vi likevel ingen spesielle betenkeligheter med å motta slike bidrag.

• ODD IGLEBÆK

Slik svarer Norsk Folkehjelp og Flyktningerådet, de to norske NGOene som nyter godt av oljeselskapets bistand.

Ivar Christiansen, informasjonsansvarlig i Norsk Folkehjelp forteller at organisasjonen har inngått en

kontrakt med Statoil om bistand. Bidragene fra oljeselskapet skal brukes til drift og vedlikehold av en maskin for minerydding i Angola.

Kontrakten sier klart at maskinen skal merkes med logoen til Statoil og partneren BP, samt opplysninger om deres støtte. De to oljeselskaper skal også motta jevnlig rapporter om Norsk Folkehjelps bistandsarbeid i Angola.

Avslappet forhold. – Vi har stipulert denne gaven til tre millioner kroner, og vi har et meget avslappet forhold til det hele, sier Christiansen.

Han oppfatter det ikke som om Statoil stiller betingelser.

– Den informasjon de får fra oss

”

Vi har et meget avslappet forhold til det hele.

Ivar Christiansen, informasjonsansvarlig i Norsk Folkehjelp.

er der den samme som enhver annen kunne få, svarer han.

Christiansen forklarer at Norsk Folkehjelp ikke har store fonds som de kan bruke til å finansiere egenandeler i bistand. – Samtidig har vi en så viktig jobb å gjøre, at vi også må henvende oss til de kommersielle interesser, til der pengene finnes, tilføyer han.

Flyktningerådet. Flyktningerådets samlede virksomhet i Aserbajdsjan utgjorde 7,0 mill. kr. i 1998. Av dette kom 6,0 mill. kr. fra Utenriksdepartementet og 1,0 mill. kr. fra Statoil. Generalsekretær Ola H. Metliaas i Flyktningerådet forteller at også andre oljeselskaper i området gjør det

samme som Statoil: – Vi ser det først og fremst slik at det er bra at disse selskapene støtter hjelpearbeid for flyktninger, kommenterer han.

Kirkens Nødhjelp. Generalsekretær Atle Sommerfeldt i Kirkens Nødhjelp ser heller ikke prinsipielle betenkeligheter med å knytte sammen bistand og næringsliv på denne måten. Han forteller at organisasjonen har mottatt støtte fra Hydro til arbeid i Angola.

– Men vi vil alltid vurdere slike bidrag fra prosjekt til prosjekt. For eksempel ville vi ikke gå inn på å motta støtte fra Hydro i India. Det ville ha vært for kontroversielt, tilføyer han.

Skepsis til omlegging

Næringslivet vil ikke at Norge blir «misjonær for avbinding» av bistand

Norge bør ikke alene avbinde støtteordninger til næringslivssatsing i utviklingsland, mener norske eksportbedrifter. Samtidig ønsker man mer penger til å utarbeide forprosjekter og advarer mot anbudssystemer som ikke passer norsk næringsliv.

• ODD IGLEBÆK

NÆRINGS-
LIV

Synspunktene framkom under stormøtet mellom bistandsmyndigheter og norsk næringsliv i Oslo 15. februar, der utviklings- og menneskerettighetsminister Hilde Frafjord Johnson presenterte regjeringens nye strategi for støtte til næringsutvikling i sør.

Et sentralt punkt i den nye strategien er nedtrapping av de såkalte «blandede kreditter» til fordel for mer satsing på investeringer og låneordninger. Statsråden understreket at den viktigste årsaken til å trappe ned på blandede kreditter var at disse førte til overprising fra leverandørens side.

– Prisen kan bli opptil 50 prosent høyere hos dem som benyttet slike finansieringsordninger sammenlignet med konkurrenter, sa hun og viste til en leveranse av svenske lastebiler til Zimbabwe.

Regjeringen går nå inn for en avbinding av næringslivsordningene, slik at disse ikke lenger skal være bundet opp til leveranser av varer og tjenester fra giverlandet. Zimbabwe, Uganda og Mosambik ble plukket ut som såkalte pilotland for den nye norske strategien for næringsutvikling, men Zimbabwe er senere strøket av listen på grunn av menneskerettighetsbrudd.

Misjonær for avbinding. Per Andreas Vogt, administrerende direktør i Norges Eksportråd stilte spørsmål om den nye strategien innebærer at Norge aleine er i ferd med å påta seg en rolle som det han kalte misjonær for «avbinding» – det vil si at Norge går ensom i spissen for å løse på mottakerlands forpliktelser i forhold til å kjøpe varer og tjenester fra giverlandets næringsliv.

Han spurte også etter visdommen i en strategi, som etter hans oppfatning, var basert på at norske etableringer i utviklingsland skulle skje direkte gjennom investeringer og ikke via først eksport og deretter investeringer, slik det har vært vanlig til nå.

Avbinding og langsiktighet. Einar Risa, tidligere statssekretær og nå partner i Management & Finance AS, var kritisk til effekten av en avbinding av næringslivsordningene.

FAKTA:

Blandede kreditter – en form for bunden norsk bistand knyttet til eksport av norske kapitalvarer til utviklingsland. Ordningen omfatter eksportkreditt, oftest til markedsrente, og en gaveandel (35-50 prosent) – finansiert med bistandsmidler. Sistnevnte andel kan bestå av rentesubsidier, kontantstøtte eller en kombinasjon av disse.

– Det er en klar motsetning mellom avbinding og utvikling. Næringslivet kan ikke hoppe fra kontrakt til kontrakt, men er klart avhengig av en langsiktig binding, sa han.

Til dette svarte utviklingsministeren at bildet av langsiktighet var svært avhengig av hvilken side av bordet man sitter på.

– Er man mottaker, kan man lettere komme i den situasjonen at man skal forholde seg til et førtitalls ulike strategier fra ulike givere som alle har sine krav i forhold til rutiner, reservedeler, osv. Poenget er at utviklingslandene selv må komme i førersetet for å styre dette, svarte ministeren.

Investeringer bedre. Hilde Frafjord Johnson understreket sterkt at i framtida skulle mer norske midler brukes til investeringer i sør framfor til subsidier av norsk næringsliv.

Under en pressekonferanse utdypet hun dette med å si at det var kommet svært få arbeidsplasser i utviklingsland ut av støtte til norsk eksport. Hensikten med den nye strategien var nettopp å oppnå det motsatte. Investeringer var i en slik sammenheng en bedre metode for å få til lokal sysselsetting, mente hun.

”

Er man mottaker, kan man lettere komme i den situasjonen at man skal forholde seg til et førtitalls ulike givere som alle har sine krav.

Utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson.

Utviklings- og menneskerettighetsminister Hilde Frafjord Johnson sammen med motinnlederne konsernsjef Terje Venold i Veidekke ASA og teknisk direktør Oskar Henriksen i Blom International AS (til venstre).

FOTO: ODD IGLEBÆK

I debatten som fulgte var det noen innlegg for fortsatt satsing på blandede kreditter. Leder av NHOs internasjonale avdeling, Jon Vea, uttrykte stor glede over at regjeringen nå har sagt de vil evaluere denne formen for bistand – og ikke bare helle barnet ut med badevannet – slik det ble antydnet i de første forslagene til den nye strategien.

Et annet nytt forslag som regjeringen har utviklet i de seineste uker, er å forsterke støtten til små og mellomstore bedrifter. Særlig gjelder det innenfor faglig bistand og kredittordninger. Under debatten understreket Hilde Frafjord Johnson at rammebevilgninger passet dårlig i denne sammenhengen.

Advarsel mot østeuropeere. Det virkelig store engasjementet i debatten kom i forhold til å få rettet norsk bistand til næringsliv mer inn mot forprosjekter. Flere tok til orde for å sikre risiko særlig i tidlige faser og at «norske» krav til kvalitet bør innarbeides når utviklingsland ber om internasjonale tilbud.

– Skal man kjøpe fritt er det klart at østeuropeere kan levere til en mye lavere pris enn hva vi kan. De har ingen arbeidsmiljølov og kan lette putte tjue mann på brakka. Jeg håper virkelig ikke at det går i denne retningen, sa Jakob Storaas, viseadministrerende direktør i Interconsult International AS (og tidligere NORAD-ansatt).

Bistandsministeren svarte at hun var tilhenger av at krav til helse, miljø og sikkerhet skulle legges inn i anbudene, og at dette var veien å

gå framfor subsidier.

Under pressekonferansen noe seinere ble hun spurt om ikke slike krav kunne føre til en ny form for kondisjonalitet (betingelser) fra givernes side. – Det må bli opp til landene sjøl å eventuelt legge inn slike krav i anbudsdokumentene, sa Frafjord Johnson.

Passer ikke på sine egne. Næringslivet er også skeptisk til norske myndigheters iver etter å satse på systemet med internasjonale tilbud (internasjonal bidding) for kontrakter i utviklingsland.

– Selv om myndighetene ofte hevder noe annet, er Norge et av de få giverland som anvender internasjonale tilbud, sa Terje Venold som leder NHOs etikuttvalg og er konsernsjef i Veidekke ASA. Av firmaets årsomsetning på 5,7 milliarder kroner kommer 400 millioner fra Afrika, særlig Tanzania og Zambia.

– All erfaring viser at vi som norsk bedrift har store problemer med komme i betraktning når det gjelder prosjekter finansiert av bistand fra andre land. Praksis fra danske, italienske, japanske og franske myndigheter, for å nevne noen, viser at de prefererer egne lands bedrifter, sa han.

Venold kritiserte blant annet Verdensbanken for å ha et ekstremt fokus på pris framfor kvalitet.

– Derfor har vi også sluttet å konkurrere om prosjekter finansiert via Verdensbanken. De krever kostnads-kutt som er helt urealistiske i forhold til kvalitet vi leverer, sa Veidekke-direktøren.

Redusert bruk av blandede kreditter

• GUNNAR ZACHRISEN

Bruken av næringslivsordningen «blandede kreditter» ble kraftig redusert i fjor sammenlignet med 1997, viser nye tall fra NORAD. Nedgangen er i tråd med Bondevik-regjeringens ønsker.

Og nedgangen går faktisk enda raskere enn det Stortinget la opp til i sitt budsjettvedtak. Til sammen ble det i 1998 utbetalt bistand i form av «blandede kreditter» for 94 millioner kroner, mens bevilgningen lød på 100 millioner kroner. I forhold til

Syv prosjekter nøytt godt av ordningen med blandede kreditter i fjor.

1997 er forbruket av denne næringslivsordningen dermed redusert med 33 prosent.

Til sammen syv prosjekter nøytt godt av denne gunstige finansieringsordningen i fjor. Av dette sto to afrikanske prosjekter for over halvparten av forbruket. Det prosjektet som fikk mest støtte (38 millioner kroner) var Lilongwe Distribution. Prosjektet går ut på å forbedre elektrisitetsforsyningen i Malawi og er knyttet til leveranser fra ABB Kraft AS. Et prosjekt for rehabilitering av

en transformatorstasjon i Uganda – med leveranser fra Jakobsen Elektro og NORPLAN – fikk nest mest penger i fjor (28 millioner kroner).

På tredjeplass i bevilgningsstatistikken finner vi et prosjekt i Kina-Chang Ji Sewage Treatment Plant – med et forbruk på 13 millioner kroner.

To andre prosjekter i Kina fikk henholdsvis 7 og 5 millioner, sammen med et prosjekt i India (1,1 million kroner) og et i Namibia (600.000 kroner).

Midlene til India-prosjektet ble utbetalt i april i fjor, like før bistanden til landet ble «frosset» som følge av atomprøvesprengningene.

Finansieringen av fase II av prosjektet er derimot stanset, og vil ikke bli gjenopptatt for en eventuell opphevelse av boikotten, opplyser avdelingen for industri og næringsliv i NORAD.

I år er bevilgningen til blandede kreditter på 70 millioner kroner, mens det så langt er brukt 35 millioner kroner av dette.

Krass kritikk mot UNICEF i Norge

«Gammeldags» informasjon samler lite støtte

Den norske UNICEF-komiteen får hard medfart i en fersk evaluering av virksomheten. Informasjonsstrategien er gammeldags, lite kreativ og bidrar i liten grad til å samle støtte, heter det i rapporten.

• BIBIANA DAHLE PIENE

UNICEF i Norge (UiN) er i utakt med tiden. Det viser evalueringen som Agderforsning/Geelmuyden.Kiese har gjort på oppdrag fra Utenriksdepartementet.

I rapporten rettes det til dels svært skarp kritikk mot UiN. Informasjonsstrategien er gammeldags, og komiteen er lite målrettet og nyttekende i både informasjons- og innsamlingsvirksomheten. Videre blir det påpekt at UiN bare delvis oppfyller sin del av samarbeidsavtalen med UNICEF, fordi oppgavene løses for dårlig.

Nordmenn vet mindre. UiNs mål har vært å få barn og voksne til å identifisere og solidarisere seg med barn i alle deler av verden. De to tidskriftene «FNs Barn» og «Alternativ» har vært den viktigste satsningen – med sistnevnte spesielt rettet inn mot skoleverket. I tillegg har UiN laget en serie med undervisningsmateriell.

Men brukerundersøkelser viser at leserne ikke er spesielt interesserte. Under 20 prosent av lærerne har brukt UiNs materiell i undervisningen.

Den hardeste kritikken rammer imidlertid UiN direkte på pungen. I rapporten heter det at UiN ikke oppfyller forutsetningene for informasjonsstøtten fra UD på 1,7 millioner

kroner i året, fordi UiN ikke makter å samle særlig støtte til UNICEFs arbeid.

Mer kjent hos naboene. Undersøkelser har vist at nordmenn har langt dårligere kjennskap til UNICEF enn tilfellet er i våre naboland. Mens 21 prosent av det norske folk nevner UNICEF spontant, er tilsvarende tall for Danmark 51 prosent, for Finland 52 prosent og for Sverige 39 prosent.

En hovedårsak til dette er at informasjonsarbeidet er lagt over en altfor tradisjonell og lite kreativ lest, mener evalueringene.

– Vi har tatt kritikken innover oss, og velger å se konstruktivt på dette. Vi innser at det kan være bra å tilføre nye krefter, med noen som forstår det moderne infosamfunnet bedre enn oss, sier president i UiN, Magne Raundalen. Men han påpeker samtidig at en av årsakene til det noe tafatte informasjonsarbeidet har vært for lite ressurser.

Føler seg som «Alice». – Vi er blitt sammenlignet med organisasjoner som har 20 ansatte på informasjons-siden, mens vi bare har hatt én. Det er begrenset hva som kunne vært gjort annerledes. Vi har til tider følt oss som Alice in Wonderland – vi har løpt og løpt uten å komme av flekken. Dersom man vil at noe skal forandres, må det mer penger til, sier Raundalen.

I UD går man inn for å gi UNICEF-komiteen fortsatt støtte, i en interimperiode på to år.

– Men betingelsen for støtten er en omorganisering av komiteens ledelse i tråd med anbefalingene i rapporten, sier underdirektør Sigrud Romundset i Utenriksdepartementet.

– Vi innser at det kan være bra å tilføre nye krefter, med noen som forstår det moderne infosamfunnet bedre enn oss, sier president i UiN, Magne Raundalen.

FOTO: SCANPIX

Løfter om fortsatt hjelp til Palestina

• BIBIANA DAHLE PIENE

Norge vil holde en høy profil i bistandssamarbeidet med Det palestinske området i årene fremover. Det slo statsminister Kjell Magne Bondevik fast da han nylig besøkte området.

I fjor ga Norge i overkant av 400 millioner kroner i bistand til det palestinske folket. Siden fredsgjennombruddet i 1994 har Norge gitt til sammen 1,9 milliarder kroner i støtte. Det plasserer Norge i tetsjiktet blant giverlandene. Norge leder som kjent også den internasjonale giverlandsgruppen (AHLC).

Fredsstøtte. Den høye bistandsprofilen skal opprettholdes over tusenårskiftet. De neste fem årene (1999-2003) har Norge forpliktet seg til å gi ytterligere 1,3 milliarder kroner i bistand. I tillegg kommer den omfattende støtten til FN's hjelpeorganisasjon for palestinske flyktning-

er, UNRWA, og palestinere i flyktningleire i nabolandene.

Den massive bistanden er begrunnet ut fra et ønske om å støtte videreføringen av fredsprosessen, gjennom å bidra til økonomisk og sosial utvikling og stabilitet i Det palestinske området, styrke den demokratiske utviklingen, fremme respekt for menneskerettighetene, og bidra til dialog og forståelse.

Fleksibel giver. Samtidig har Norge forsøkt å være en fleksibel giver ved å skaffe midler til å kunne møte akutte behov som har oppstått som følge av de stadige tilbakeslagene i fredsprosessen.

Foruten institusjonsbygging har den bilaterale bistanden vært konsentrert rundt sektorene vann, utdanning, planlegging og elektrifisering. Støtte til frivillige organisasjoner har også hatt en sentral plass, spesielt innen helsesektoren.

I fjor ga Norge i overkant av 400 millioner kroner i bistand til det palestinske folket.

Abonnér på Kvinner Sammen!

Kvinner Sammen er et kvartalstidskrift som utgis av FOKUS (Forum for kvinner og utviklingsspørsmål) med støtte fra Norad og UD. Kvinner Sammen har gjennom ni års utgivelser tatt opp en rekke miljø-, utviklings- og bistandsspørsmål i et kvinneperspektiv.

Kvinner Sammen har et unikt nettverk av faste, profesjonelle korrespondenter i Asia, Afrika og Latin-Amerika. Hvert nummer har et hovedtema som går i dybden på et aktuelt spørsmål. Det nyeste nummeret har helse og reproduktive rettigheter som tema, med en oppsummering av hva som har skjedd siden Befolningskonferansen i Kairo i 1994.

Bladet er også egnet til studiesirkler og i undervisning.

ABONNEMENTET ER GRATIS OG UUNNVÆRLIG FOR ALLE SOM ER OPPTATT AV BISTAND OG NORD-SØR PROBLEMATIKK!

For bestilling:

tel. 22 20 95 70, fax 22 20 95 69, e-mail: fokuskvinner@online.no.

Hjemmeside: www.fokuskvinner.no

FORUM FOR WOMEN AND DEVELOPMENT
FORUM FOR KVINNER OG UTVIKLINGSSPØRSMÅL

FOKUS

■ I årtier vendte det internasjonale giversamfunnet det døde øret til alt snakket om korrupsjon. Men trenden har snudd. Med Verdensbanken som hærfører er krigen mot korrupsjon i gang.

■ Men hvordan kan slaget vinnes? Hvordan bekjempe grådighet? – Vi vet ydmykende lite, sier Verdensbankens korrupsjonseksperter Petter Langseth.

■ Tanzania er et av pilotlandene. I fem år har landets president hatt kampen mot korrupsjon øverst på agendaen. Så langt er resultatene lite synlige, og folk flest er rasende.

Fra taushet til krig

I årtier vendte det internasjonale giversamfunnet det døde øret til alt snakket om korrupsjon. Men nå har trenden snudd.

• BIBIANA DAHLE PIENE

I 1996 steg Verdensbankens president James Wolfensohn opp på talerstolen og holdt sitt første, flammeinnlegg mot korrupsjon.

– Korrupsjon er som kreft – hvis ingenting gjøres vil det bare spre seg, sa han.

Det var startskuddet for krigen mot korrupsjon. Anført av Verdensbanken jager det internasjonale samfunnet etter et virkningsfullt våpen mot bestikkelser og underslag.

Den akademiske interessen har mildt sagt vært enorm: hyllekilometre med litteratur er blitt produsert; korrupsjonen skal beskrives, forklares og forstås. Egne korrupsjonsjegerer er ansatt, spesielle programmer er igang.

Men svaret på det enkleste spørsmålet gjenstår: Hva kan man egentlig gjøre?

Rygget bakover. – Storskala-korrupsjon involverer smarte, kalkulerende mennesker, som regner med å ikke bli tatt. Vi må gjøre det vanskeligere og mer risikofyllt å være korrupt, sier Verdensbankens ekspert på korrupsjon, nordmannen Petter Langseth.

For bare få år siden var korrupsjon et tabu-ord i giverlandene og i de store multilaterale organisasjonene som Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet (IMF). Det er heller ikke lenge siden Verdensbanken ville rygget bakover ved tanken på å bruke sin pengemakt til å tvinge frem ansvarlighet i mottakerlandene.

Og skandalene i kjølvannet av den ukritiske utlånsvirksomheten er en dyster historie: «Baby Doc» Duvalier på Haiti, Marcos på Filippinene, Suharto i Indonesia og Mobutu Sese Seko i Zaïre er bare noen eksempler på statsledere som stappet milliarder av dyre lånedollar i egne lommer og sveitsiske bankkonti, og lot sine utarmede land sitte igjen med regninga.

Paradoks. – Vårt paradoks har vært at Bretton Woods-avtalen (Verdensbankens «grunnlov», red.anm.) forbød oss å involvere oss i politikk. Korrupsjon er tradisjonelt blitt an-

Korrupsjon har gitt næring til folkelige opprør mange steder i verden, blant annet i Indonesia der diktatoren Suharto til slutt måtte gå av.

FOTO: SCANPIX

sett som en del av et lands indre anliggender, og hvis vi har prøvd å gjøre noe har vi fått smekk på fingrene av våre egne advokater, sier Langseth som en forklaring på hvorfor det har tatt Verdensbanken så lang tid å engasjere seg.

I dag samarbeider Verdensbanken med organisasjonen Transparency International, som for øvrig ble dannet av en tidligere (frustrert) Verdensbank-økonom, Peter Eigen. Anti-korrupsjonsarbeidet drives kun i land som selv har bedt om hjelp, ti i alt.

Mantraene i arbeidet er ansvarlighet, offentlig innsyn og integritet.

Flaskehals. – Noe av det viktigste vi gjør er å «oppdra» pressgrupper og organisasjoner, som kan presse myndighetene til mer offentlighet. Det er svært viktig at det sivile samfunn får innsyn i statsfinansene, så de kan følge med på hvor pengene går, sier Langseth. Han nevner opplæring av pressefolk i Uganda som eksempel på hvordan fallhøyden kan øke: flere korrupte politikere har måttet forlate sine poster etter avsløringer i pressen.

” Giverne kunne fulgt langt bedre med. Men mange er ikke interessert – de er ofte blitt gode venner med ministrene.

Petter Langseth, Verdensbanken

– Men ingen får jo tak i pengene de stjal, og folk blir heller ikke straffet. Rettssystemet er flaskehalsen.

– Mange land i Afrika er milevidt fra å ha likhet for loven. Rike folk kjøper seg fri, fattige får ti år for å stjele en høne. En av de viktigste tingene man må arbeide for er et rettssystem som fungerer, med lover som håndheves, framholder Langseth.

Dårlig kontroll. Fortsatt er det få givere – om noen – som vil innrømme at de har svak kontroll over bistandspengene. Det ville ta seg dårlig ut om skattebatalerne fikk vite at en ukjent andel av deres skattepenger havnet på den sveitsiske bankkontoen til en korrupt statsleder.

Men denne holdningen bør man snu opp ned på, mener Petter Langseth. Selv regner han med at bortimot 30 prosent av alle Verdensbankens utbetalinger havner i grådige lommer.

I utdanningssektoren i Tanzania, for eksempel, blir ethvert prosjekt som har mindre en 50 prosent svinn vurdert av erfarne kolleger som «vellykket».

– Vi må bli mer åpne på svakhe-

tene i det vi gjør. Skattebatalerne i nord har krav på å få riktig informasjon om hva pengene deres går til. Ola Nordmann har rett til å si at dersom ikke pengene blir brukt skikkelig, vil han ikke gi mer u-hjelp. Dette vil igjen legge et press både på givene og mottakerlandene, sier Langseth.

Ikke interessert. Dette innebærer også at givene må bli langt flinkere til å måle effekten av bistanden, og til å offentliggjøre resultatene, sier Langseth.

– Givene kunne fulgt langt bedre med. Men mange er ikke interessert – de er ofte blitt gode venner med ministrene, og vil ikke stille ondsinnede spørsmål. 40 prosent av alle som jobber med bistand tror ikke det er mulig å få bukt med korrupsjonen. Derfor fortsetter de bare som før. Det er en helt uansvarlig holdning.

– Hvordan ser du på den økte fokuseringen på mottakeransvar og eierskap?

– Strategien MÅ bygge på at offentligheten får innsyn i prosessene, og at myndighetene kan stilles til ansvar, ellers er det helt uansvarlig å kjøre hardt på denne linjen.

Verdensbanken skiller mellom fire former for korrupsjon:

• **Småskala-korrupsjon** (petty corruption) – praktisert av offentlige ansatte som ofte er grovt underbetalt og avhengige av små bestikkelser for å få endene til å møtes. Veien er imidlertid kort fra frivillige bestikkelser til ren utpressing.

• **Storskala korrupsjon** (grand corruption) – foregår på høyt politisk nivå, og involverer ofte så store penger at dette kan ha enorm innflytelse på et lands statsbudsjett, og ikke minst på mulighetene for økonomisk vekst. Store statlige, ofte donofinansierte, kontrakter er målet.

• **Episodisk korrupsjon** – ærlighet er regelen, korrupsjon unntaket.

• **Systematisk korrupsjon** – gjennomsyrrer hele det offentlige systemet.

Verdens 10 mest korrupte land:

1. Kamerun	6. Indonesia
2. Paraguay	7. Colombia
3. Honduras	8. Venezuela
4. Tanzania	9. Ecuador
5. Nigeria	10. Russland

Kilde: Transparency International. (Tabellen er laget på grunnlag av spørreundersøkelser blant forretningsfolk)

Høyt spill i Tanzania

Krigersk tale, men lite krutt i kampen mot korrupsjon

• I TANZANIA:
BIBIANA DAHLE PIENE
(TEKST OG FOTO)

ETTERMIDDAGSHETEN ER KVELENDE på helsesenteret i sentrum av Dar es Salaam. På en benk sitter en ung kvinne med babyen sin på fanget. Babyen stirrer tomt fremfor seg med febersyke øyne, før moren dekker hodet hennes med et hvitt

tørkle. Begge er rammet av malaria, og tålmodig venter kvinnen på at det skal bli hennes tur til å få resept på medisin.

Men den fattige kvinnen vet godt at lindringen bare vil bli kortvarig. For å få resept på en medisin som faktisk virker må hun betale 3000 tanzanianske shilling (ca. 35 kroner) under bordet til legen. Men så mye penger har hun ikke, forteller hun. Derfor får hun resept på en dårligere medisin – og

Hos legene i Tanzanias offentlige helse-system finnes det ingen nåde.

om en måned eller to vil både hun og babyen bli syke igjen.

Hos legene i Tanzanias offentlige helse-system finnes det ingen nåde. Heller ikke hos politiet, eller i enhver annen offentlig instans. De som ikke betaler, får ikke skikkelig behandling. Slik opprettholdes villigheten blant folket til å betale bestikkelsene.

Imens, på landsbygda, løper tusenvis av barn omkring. Mange av dem skulle vært vaksinerte mot

polio for lenge siden. Og penger til vaksiner ble kanalisert gjennom helsedepartementet. Der forsvant de på mystisk vis. For mange av barna kan det bety å måtte dele skjebne med de mange som triller rundt i hjemmesnekrede rullestoler. Mens noen i det offentlige systemet har blitt noen millioner shilling rikere.

I FJOR BLE TANZANIA rangert som verdens fjerde mest korrupte land

TEMA: KORRUPSIJON

På helsesenteret i Dar es Salaam får de som ikke betaler bestiklinger dårligere eller ingen behandling. De fattigste har ikke råd til å betale en dagslønn eller mer under bordet.

– Vi har god kontroll

– Vi har god kontroll over hvordan den norske bistanden brukes, forsikrer Norges ambassadør i Dar es Salaam, Nils-Johan Jørgensen.

En tredel av Tanzanias statsbudsjett kommer fra utenlandske donorer. Og som et av Norges viktigste samarbeidsland mottok Tanzania i årene 1991-97 nesten tre milliarder norske bistandskroner. Av dette utgjorde stat til stat-bistanden 2,1 milliarder kroner. Men havner den norske bistanden der den skal?

– I våre egne prosjekter og programmer er ikke korrupsjonen noe problem. Den norske riksrevisjon er veldig fornøyd. De senere årene har

vi kuttet støtte til budsjettbalanse, fordi vi så at dette ikke var god bistand. Problemet for Tanzania ligger i at systemet ikke fått ordentlige mekanismer på plass, sier Jørgensen.

Dialog. – Hva gjør Norge konkret i forhold til korrupsjonen?

– Vi har en kontinuerlig dialog med presidenten. På faste møter kommer temaet ofte opp. Jeg tror at håpet ligger i den åpne debatten man har fått om spørsmålet. Den kan ikke snus, sier Jørgensen, som ser optimistisk på fremtiden. Men å endre både et system, holdninger og moral vil ta tid, fremholder han.

– Når man får en sterkere administrasjon og byråkrati kan kampen vinnes.

Norges ambassadør i Tanzania, Nils-Johan Jørgensen.

Smører. Andre er mer tvilende til om pengene kommer fram dit de skal.

– Når den norske bistandskronen er konvertert til tanzanianske shilling har man ingen kontroll. Det er i praksis umulig å gardere seg i et korrupt system, sier seniorøkonom Arne Disch i analysebyrået ECON, som nylig har gjennomført en evaluering av Norges bistand til Tanzania. Han mener det er helt umulig å anslå hvor mye av den norske bistanden som forsvinner.

Andre hevder at bistand generelt er med på å smøre et korrupt system.

– En av de beste måtene å stimulere til korrupsjon på er overfinansiering, slår den britiske bistandskon-

sulenten og medlem av TI i Tanzania, Brian Cooksey fast.

Han har bodd i Tanzania i en årrekke, og har skrevet en rekke artikler om korrupsjon innen bistanden.

Det eksisterer en stille avtale mellom giverne og mottakerne, hevder han; giverne vet at mottakerne stjeler av lasset, men er under press på å bruke opp pengene.

– Donorene liker store prosjekter bedre enn små, fordi det betyr mindre administrasjon. Legg så til tendensen blant donorene om å flokke seg rundt de samme aktivitetene eller sektorene samtidig, og du har oppskriften på hvordan alt for mye penger skaper lekkasjer i systemet, sier Cooksey.

... høyt spill i Tanzania

Det er ikke sant at Tanzania er så korrupt. Men, vi er ikke Vesten.

Ekspedisjonssjef
Gray Mgonja
i Finansdepartementet

FERDEN MOT DEN korrupte staten gikk gjennom tidligere president Julius Nyereres sosialistiske, planøkonomiske eksperiment, til arvtageren Ali Hassan Mwinyis «laissez-faire» politikk på 80-tallet, da kor-

av organisasjonen Transparency International (TI), som driver en anti-korrupsjonskampanje verden over.

- Korrupsjonen har spredt seg til alle deler av samfunnslivet. De unge som vokser opp tar den som en selvfølge, de tror at det skal være slik. Det er skremmende, sier den lokale forretningsmannen Ibrahim Seushi, som leder TIs komité i Tanzania.

Mange hevder at korrupsjonen er blitt Afrikas verste epidemi.

TEMA: KORRUPSIJON

Den forgifter det politiske miljøet, skader utviklingen i privat sektor, og - framfor alt - ødelegger for de fattige. Bestikkelser og underslag tapper det offentlige for svimlende summer, som ellers skulle gått til blant annet helse og utdanning.

- Et av de største problemene er at alle offentlige anbud er hemmelige. Hele prosessen er hermestisk lukket. Det skaper store muligheter for selskaper til å kjøpe seg kontrakter. Og det driver prisene voldsomt til værs. For eksempel har staten betalt 150 millioner dollar for en avtale om strømlevering som ellers ville kostet 90 millioner, sier Seusha.

rupsjonen fikk et stadig bedre feste i det offentlige systemet. Spesielt ble det fart i sakene under den økonomiske krisa i midten av 80-årene. Lønningene til offentlig ansatte stod stille, mens inflasjon og priser skjøt til værs. Plutselig var ikke lønna lenger til å overleve på, og for mange statsansatte ble avkreving av bestikkelser eneste utvei for å få endene til å møtes.

Samtidig skapte et stadig mer innviklet byråkrati, økende markedsliberalisme, samt en stadig større strøm av lån og bistand enorme muligheter for berikelse for kyniske politikere.

Men i 1994 ble Tanzania, sammen med Uganda, utpekt som pilotland i Verdensbankens nystartede ant-korrupsjonskampanje. Tanzania skulle være et laboratorium for å finne en effektiv kur mot bestikkelser og underslag.

Året etter, under Tanzanias første frie valg, ble Benjamin Mkapa fra Nyereres gamle sosialistparti CCM valgt til president. Det fikk håpet opp hos mange. For Mkapa satte kampen mot korrupsjon øverst på agendaen. Han var Mr. Clean - den som skulle rydde opp.

Og i begynnelsen så det lovende ut. Mkapa satte ned en kommisjon, ledet av høyesterettsdommeren J. Warioba, hvis ærlighet og integritet ingen betviler. I 1996

la Warioba-kommisjonen fram sin rap-

Avisoptrykk av Warioba-rapporten.

Warioba-rapporten har ikke fått særlig stor betydning. Alt er som før.

Professor i statsvitenskap
Andrew Kiondo

De 118 korrupsjonsjegerne i byrået har fire datamaskiner og ett arkivskap på deling.

port, som offentlig dokumenterte korrupsjonen i Tanzania fra A til Å. Det særdeles omfangsrike dokumentet blir regnet for unikt også i internasjonal sammenheng. De mest korrupte politikerne ble navngitt; Warioba selv meldte seg ut av CCM, sjokkert over det han hadde funnet.

Siden da har korrupsjonen ikke bare blomstret, den har tilsynelatende økt også.

- DA RAPPORTEN KOM trodde alle at nå ville noe bli gjort, forteller professor i statsvitenskap Andrew Kiondo ved universitetet i Dar es Salaam. På veggen bak skrivebordet hans er et gulnet avisoptrykk av rapporten sirlig hengt opp. Opptrykket er instituttets eneste, og professoren vokter det nøye. Det er ikke lett å få tak i nye kopier av rapporten.

- Rapporten gjorde presidenten svært populær blant folket. Men det eneste han har gjort for å følge den opp er å sette ned en ny kommisjon, som attpåtil er hemmelig! Mkapa er under enormt press fra sitt eget parti, som ikke vil ha flere offentlige skittentøyvasker. Det er jo dem det går ut over. Det har fått folk til å miste både interessen og håpet, forteller Kiondo.

- Jeg tror ikke Warioba-rapporten har fått særlig stor betydning. Alt er som før, det er de samme departementene som er de mest korrupte.

- Misbrukte Mkapa sjansen?

- Jeg tror at han ved å offentliggjøre alt trodde han ville styrke prosessen. Men effekten ble nesten den motsatte.

Selv om donorene stadig øker presset på myndighetene for å gjøre noe med korrupsjonen, har Mkapa begynt å be dem passe sine egne saker. Hans mål er først og fremst å bli gjenvalgt til president

i år 2000. Da må han ikke trække sine egne for hardt på tærne.

MEN NOE ER TROSS ALT blitt gjort. Tanzania har stabet på beina et Anti-korrupsjonsbyrået, et Prevention of Corruption Bureau og en

egen National Integrity Steering Committee. Pressefolk er blitt drillet omkring korrupsjon, og daglig bringer avisene nye fete overskrifter og avsløringer. I alt har rundt 900 statsansatte - de fleste på lave nivå - mistet jobben på grunn av korrupsjon. Tre ministre har måttet gå av, 14 personer er trukket for retten. Ingen er dømt.

Et stykke utenfor Dar es Salaam, langs en humpete grusvei, ligger hovedkontoret til det statlige Anti-korrupsjonsbyrået, som sorterer direkte under presidenten: to små, unnselige bygninger, fullstendig ribbet for utstyr og komfort. På den eneste stolen i venterommet tyter skittengul skumgummi fram.

- Vi må bygge samfunnet på stolper av integritet. Pillars of integrity, sier direktøren, den tidligere advokaten Edward Hosea, og svetter i varmen på sitt lille kontor. Hans jobb er å lede etterforskningen av alle korrupsjonsanmeldelsene som tikker inn. I fjor var det 234 stykker.

Det betyr mye jobb for de 118 korrupsjonsjegere i byrået, som i tillegg skal holde oppsikt med over 275 000 statsansatte over hele landet.

De har fire datamaskiner på deling, og ett arkivskap. Det er ikke mye, især når de mest korrupte er eksperter på det Martin Luther King kalte «det 11. bud»: Du skal ikke bli avslørt.

- Donorene må skjønne av vi trenger bedre verktøy til å gjøre jobben. Under de forholdene vi har i dag får vi ikke gjort mye. Vi trenger penger, svarer Hosea.

Men hadde det ikke vært naturlig om Tanzanias egne myndigheter, som tilsynelatende setter kampen mot korrupsjon så høyt, sørger for bedre arbeidsmuligheter?

- Myndighetene har så mye an-

Skattepengene som forsvant

En ny studie viser at bare noen usle prosent av Tanzanias skatteinntekter havner i kommune- og statskassen. Resten forsvinner i noens lommer.

På maismarkedene i Morogoro-regionen går handelen travelt. Sekker med mais skifter eiere, og mellom kjøpere og selgere går skatteoppkreverne omkring. De skal kreve inn statens andel av fortjenesten.

I tre måneder i 1997 fulgte forskeren Odd-Helge Fjeldstad fra Chr. Michelsens Institutt med på hva som skjedde. I samarbeid med tanzanianske forskere ville han finne

ut hvor skattepengene egentlig tok veien, som et ledd i en omfattende studie av det kommunale skattesystemet i Tanzania.

- På ett av de større markedene fulgte vi med på hvor mye mais som ble omsatt, og kartla hvor mye folk betalte i skatt. Ut i fra dette kunne vi beregne skattegrunnlaget, og finne ut hvor mye den lokale administrasjonen burde ha tatt inn, sier Fjeldstad.

Avgrunn. - Men da vi sammenlignet våre tall med administrasjonens bokførte skatteinntekter, fant vi et gap på hele 95 prosent! Også tidligere års bokførte tall for skatteinngangen er usannsynlig lave i forhold til potensialet.

Odd-Helge Fjeldstad.

- Her snakker vi om rent tyveri, sier Fjeldstad.

En oppfølging av studien viser at situasjonen i Morogoro trolig er representativt for det generelle bildet i Tanzania.

- Summene som unndras er enorme. Korrupsjonsnettverket går helt til topps i systemet. For at slike nettverk skal kunne operere over tid, må de involvere ansatte høyt oppe i administrasjonen. Problemet er at skattesystemet er ekstremt uoversiktlig, og at kontrollmekanismene ikke fungerer.

Lønnsekspertiment. I 1996 ble skatte-, toll- og avgiftsdepartementene slått sammen til ett direktorat. Alle ansatte fikk sparken, men 70 pro-

sent av dem (de minst korrupte) fikk ny jobb i det nye direktoratet - Tax Revenue Agency (TRA).

Sammenslåingen var også et eksperiment for å se om lønn hadde noe å si for korrupsjonsnivået. Lønnnivået ble tidoblet, og de nyansatte fikk et års prøvetid.

Det første året gikk over all forventning. Skatteinntektene spratt opp fra 300 milliarder shilling til over 600 milliarder. Korrupsjonen var tilsynelatende minimal. Men da folk fikk fast ansettelse, begynte de å falle tilbake til gamle mønstre, forteller Fjeldstad.

- Så lenge man ikke gjør noe for å fjerne mulighetene til korrupsjon vil den alltid være der. Uten betydelige forenklinger av skattesystemet

Husk at Tanzania er som et foreldreløst barn.

Direktør
Edward Hosea
i Anti-Corruption Bureau

net de skal bruke penger på, forklarer Hosea.

- Mkapa har gjort en @bk:wonderful @b:jobb, sier han, og peker på den økte bevisstheten om korrupsjonen.

- Svært lite blir gjort overfor de som blir avslørt?

- Ja, men hvordan skal man kunne bevise noe i retten som er gjort i hemmelighet? Det er vanskeligheten vi står overfor, sier Hosea. Problemet er ikke at også retts-systemet er korrumpert, slik det blir hevdet, mener han, men at sakene er så vanskelige å etterforske.

- Dessuten har jo de tiltalte alltid penger. De har råd til å betale for de beste advokatene.

DEN VIKTIGSTE OPPGAVEN er å begrense mulighetene for korrupsjon. Det er alle enige om. Det betyr å rydde opp i et ekstremt uoversiktlig byråkrati. To store reformer er på gang - Civil Service reform, som skal effektivisere og harmonisere det offentlige systemet, og Local Government Reform, som skal styrke den lokale administrasjonen. Spesielt den første regnes som enormt viktig for å begrense korrupsjonen.

Men fremdriften for begge reformene går mildest talt tregt. På ti år har svært lite skjedd.

- Den «snille» forklaringen på dette er at det er mangel på kunn-

skap, kompetanse og kapasitet, sier ambassade-sekretær Lornets Finanger ved den norske ambassaden i Dar es Salaam.

- Den andre forklaringen er at det er politiske interesser knyttet til dette. Å endre på ting

betyr også å endre maktforholdene. Imens går korrupsjonen sin gang. I fjor måtte ministeren for statens sikkerhet, dr. Kitine, som også er en venn av president Mkapa, gå av etter en pinlig avsløring: Hans kone skulle angivelig ha blitt behandlet ved et kanadisk sykehus. Kitine sendte regningen til helsedepartementet, som betalte ut de 130 000 US dollarne som operasjonen skulle ha kostet. Men pressen fikk snusen i historien. De kontaktet sykehuset i Canada, som aldri hadde hørt om Kitines kone, og truet med å saksøke enhver som påstod at de hadde behandlet henne.

Dr. Kitine måtte trekke seg, men er fortsatt en fri mann. Pengene er ikke kommet til rette. Slike historier får folk til å trekke Mkapas vilje i tvil.

- Hele denne «krigen» mot korrupsjon er en farse, sier den unge advokaten Tundu Lissu. Han leder organisasjonen Lawyers Environmental Action Team (LEAT), som arbeider aktivt med å få korrupsjonssaker for retten.

- Dersom Mkapa mener det han sier, hvorfor har han ikke satt i gang etterforskning av de som ble navngitt i Warioba-rapporten? Vi har en lov som stammer helt fra 1954, som sier at dersom offentlige tjenestemenn ikke kan redegjøre for sine verdier, så vil det bli regnet som korrupsjon. Hvis myndighetene mener at dette er for dårlig, hvorfor lager de da ikke nye lover?

- Mkapa er et produkt av det korrupte systemet, og det er hans venner og kolleger som er korrupte. De blir bedt om å reformere systemet,

men er det lurt å be tyver om å reorganisere sine egne muligheter til å stjele?

- IT TAKES TWO TO TANGO. Ordene tilhører Gray S. Mgonja, ekspedisjonssjef i Tanzanias finansdepartement, som er regnet for å være et av de mest korrupte.

- Det er ikke sant at Tanzania er så korrupt. Men vi er ikke Vesten, det er klart du vil finne korrupsjon. Men her snakker vi i alle fall åpent om det. Det gjør de ikke i andre land, sier Mgonja.

Han synes i tillegg det er urettferdig at Tanzania må bære all skylden for korrupsjonen. Også bestikkerne må ta sin del av ansvaret, påpeker han - og blant disse finnes det en rekke vestlige, ofte europeiske selskaper. Hvem sier vel nei til en sjekk på tusenvis av dollar?

Mgonja peker på et faktum som kanskje har fått urettmessig liten oppmerksomhet i Vesten: hvordan utenlandske selskaper taper fattige land for ressurser. Gjennom bestiklinger får de kontrakter som gir en fortjeneste skyhøyt over det de ellers ville fått.

Helt fram til i fjor var det vanlig i en rekke OECD-land at firmaer kunne skrive av bestiklinger på skatten. Bare USA hadde vedtatt en lov som kriminaliserte korrupsjon. Men nå har 29 av verdens rikeste land skrevet under på en konvensjon som forplikter dem til å utforme lover som slår ned på bestiklinger. Dette gjelder også Norge.

Men ekspedisjonssjefen har ingen problemer med å innrømme at småkorrupsjonen florerer.

- Den utpressingen som offentlige tjenestemenn bedriver er den verste formen for korrupsjon. Den rammer vanlige folk, spesielt de fattige. Men hva kan de gjøre når lønna er så dårlig, sier Mgonja og slår ut med armene.

En tanzaniansk statsansatt tjener rundt 70 000 shilling (ca. 750 kroner) i måneden. Det er bare halvparten av hva en familie må ha for å overleve, viser undersøkelser.

Men folk sier gjerne at de skal slutte med småkorrupsjon den dagen «de store gutta» slutter med sin korrupte virksomhet.

- Husk på at Tanzania er som et foreldreløst barn, sier Hosea i Anti-korrupsjonsbyrået.

- Å kreve at vi skal oppføre oss som den ansvarlige, ektefødte sønnen, er for mye.

Giverne ble lurt – fulgte ikke opp

Under presidentvalget i Tanzania i 1995 bevilget et giverkonsortium til sammen 20 millioner dollar til den nasjonale valgkommisjonen. Også flere frivillige organisasjoner som skulle overvåke valget fikk penger.

En ekstern revisjon av pengebruken, som ble utført av et anerkjent revisjonsfirma, konkluderte med at pengene var blitt brukt i henhold til budsjettet, med kun noen mindre avvik. Men til tross for revisorenes konklusjoner ble det rettet kritikk mot både valgkommisjonen og NGOene for dårlig arbeid, og fra flere hold ble det mer enn antydning at en del av pengene var misbrukt.

En av tingene som ble trukket fram var en noe ekstragavant bruk av blekk: i løpet av den korte

valgperioden hadde kommisjonen kjøpt blekk for over 1,2 millioner dollar (rundt ni millioner kroner)! Det vil si rundt én dollar i blekk per fem velgere.

Dette fikk Transparency International (TI) i Tanzania til å gå blekkbruken etter i sømmene. Deres undersøkelse avslørte at blekket kunne vært kjøpt inn for under en tredjedel av kostnadene - med andre ord at utgiftene til blekk var overbudsjettet med 800 000 dollar.

Da giverne ble konfrontert med dette, forsvarte de saken med at anbudet var blitt gitt til firmaet med det laveste budet, og at revisjonen hadde vist at pengene var brukt på riktig måte. Ingen av giverne fulgte opp saken.

Norske firmaer betaler «kickbacks»

- Det er helt vanlig å betale såkalte «kickbacks», sier Knut Riise i det norske firmaet Noremco.

Noremco, som i hovedsak eies av Norsk Veidekke A/S, har holdt til i Dar es Salaam i snart 20 år, og vært en av de større entreprenørene innen blant annet veibygging.

- Vår regel har vært å aldri betale bestiklinger for å få en kontrakt. Men når en kontrakt først er inngått, må vi ofte betale et kickback, opplyser Riise.

Kickback'et foregår slik: Noremco skal bygge

en vei for 2 millioner kroner.

Myndighetenes representant ber firmaet imidlertid levere en faktura på 2,1 millioner kroner. Når pengene utbetales til Noremco, blir det overskytende beløpet (0,1 millioner) umiddelbart betalt tilbake. I cash.

- Vi vet ikke hva som skjer med disse pengene. Det vil vi heller ikke blande oss i, sier Riise.

-- Er ikke dette også korrupsjon?

- Vel, dette er jo helt vanlig over alt. Også i Norge.

UD jobber med korrupsjon

Sammen med NORAD har UD nedsatt en arbeidsgruppe som skal utvikle strategier for å håndtere korrupsjon i bistandsarbeidet.

- Vi må se bredt på dette, sier rådgiver Tom Hundstad i bistandspolitisk seksjon i UD.

UD var nylig representert på to konferanser om korrupsjon i Washington DC. Den ene fokuserte på

næringslivets rolle rundt korrupsjonen i utviklingsland. På den andre konferansen deltok ministre fra 90 av de mest korrupte landene, som fokuserte på korrupsjon innen rettsvesen og politi. Konferansen skal følges opp med årlige møter på ministernivå.

- Det som er positivt er at man nå diskuterer dette problemet åpent, sier Hundstad.

FAKTA OM TANZANIA

- Tanzania er et av verdens mest bistandsavhengige land. Av rundt 1,5 milliarder på statsbudsjettet er ca. en tredel, 500 millioner dollar, budsjetstøtte fra donorene. Til sammen mottar landet rundt én milliard dollar i bistand i året.
- Den totale norske bistanden var i 1997 på 360 millioner kroner. (Tallet for 1998 foreligger ikke). Siden 1991 har Norge gitt nærmere tre milliarder kroner i bistand til Tanzania.

og bedre kontrollrutiner er det helt urealistisk at Tanzania skal kunne fjerne korrupsjonen, sier han.

Hjertesukk. Dette burde giverne være langt mer opptatte av, mener Fjeldstad.

- Men utviklingen av skattesystemer og skatteadministrasjon blir nærmest fullstendig oversett. De fleste giverne fokuserer stort sett på tiltak som har konsekvenser for utgiftssiden i mottakerlandenes budsjetter. De glemmer at en forutsetning for at mottakerne skal kunne overta ansvaret for prosjektene er at skattesystemet fungerer - ellers er det giverne som til syvende og sist må finansiere skoler og helsetiltak, påpeker han.

Et annet problem er at når folk får lite eller ingenting igjen for det de betaler i skatt, blir viljen til å betale liten.

- Det fører igjen til at staten, i sin desperate jakt på mer penger, bruker rå makt, ofte gjennom den lokale militsen for å kreve inne skatt. Dette innebærer ofte en enorm trakassering av folk. Burde ikke giverne også bry seg om dette, spør Fjeldstad.

95 prosent av det denne maisselgeren betaler i skatt havner i skatteinnkrevernes egne lommer.

FOTO: ODD-HELGE FJELDSTAD

Frådende foss – for folk eller frosk?

Nytt NORAD-støttet kraftverk vil stå for 40 prosent av Tanzanias kraftforsyning

MLIMBA (b-a): I spruten fra den praktfulle fossen lever en unik froskeart i et økosystem som kanskje ikke har sin like. Nå bidrar NORAD til å legge fossen i rør. Men krafta trengs sårt i et land der under ti prosent har tilgang til strøm.

NÆRINGS-
LIV

I TANZANIA: THOMAS VERMES

Etter elleve timers togreise med Tazara-jernbanen fra Dar es Salaam, er mørket falt på. I et land der elektrisitet nesten ikke finnes utenom byene, er det rene lysorgien som spjærer den varme natta et par mil før landsbyen Mlimba, sentralt i Sør-Tanzania.

Det er anleggsområdet til Kihansi-kraftverket som lyser opp. Foreløpig ved hjelp av diesel-aggregater. Men fra år 2000 skal dette, i norsk målestokk vesle kraftverket, bidra med 40 prosent av Tanzanias kraft.

Byggeleder Ole Vallevik fra Ski-

– Skal vi etter hundre års kraftutbygging hos oss komme og fortelle Tanzania at de skal la være? spør Ole Vallevik.

firmaet Norplan møter selv opp på stasjonen og tilbyr skyss bort til anlegget.

Det ligger i et område midt i smørøyet for vakre målsettinger i FN-konvensjonen om bevaring av biologisk mangfold, som både Norge og Tanzania har undertegnet. For her er unike naturverdier, både i nedslagsfeltet i Udzungwafjellene, i fallet fra 1300 meter over havet, og her nede i våtmarkene på Kilombero-letta. Fossen går i et trangt juv som holdes konstant fuktig av tett skumsprøyt. Skumsprøyten beskytter frosken mot angrep fra alle dens naturlige fiender.

Økologisk lidelse. Kihansi vil gi Tanzania en ny el-kraftproduksjon på 180 megawatt. Men, som hovedfagstudent Svein Erik Härklau ved Landbrukshøgskolen på Ås påpekte i 1997: Dette har sin økologiske pris. I sin mastergrads-oppgave om integrering av miljøhensyn i norsk bi-

I nedslagsfeltet til Kihansielva skal folk få det bedre, så de ikke tærer for hardt på naturen. Her henter ungene sand til sediment, så landsbyskolen skal få støpt latrine.

FOTO: THOMAS VERMES

”
...stadig nye pålegg om undersøkelser fører til stadig nye oppdagelser, som denne frosken som man ikke kjente til på forhånd.

Forskningsdirektør i kraftselskapet Tanesco David Ngula.

stand, tok han for seg Kihansi-prosjektet. Et unikt økosystem vil lide tungt og en rekke enestående, sjeldne og utrydningstruede arter kan komme til å forsvinne når fossesprøyten tørker inn, konkluderer han.

Miljø og utvikling kommer på kollisjonskurs. Som senior energirådgiver i Norad, Even Sund, sier: Bare det å finne ut om den unike frosken er så unik i Tanzania, og hvor bevaringsverdige de lokale artene flora og fauna er, er en nesten umulig oppgave.

– For så langt finnes ingen omfattende oversikt over hvilke arter som finnes i dette biologisk rike landet. Skal Tanzania da vente med enhver utbygging til dette er på plass? spør Sund, som også henviser til Konvensjonen om bevaring og vern av biologisk mangfold.

Der er landene enige om at «den økonomiske og sosiale utvikling og utryddelse av fattigdom er de fremste og overordnede prioriteringer for utviklingsland.»

Ber om kompromiss. – Miljøkravene vi blir pålagt for å få bistand, utvikler seg mer og mer for hver gang. Vi er enige i at miljøet skal passes på. Men stadig nye pålegg om miljø-

undersøkelser rundt Kihansi fører til stadig nye oppdagelser, som denne frosken som man ikke kjente til på forhånd. Fordelen dere har i Europa, er at dere har oversikt over deres biologiske ressurser. Vi har ikke kartlagt alle våre arter. Dermed vet vi ikke engang hvor enestående de er, oppdagelsene som blir gjort i kraftverksområdet.

Det sier forsknings- og utviklingsdirektør David Ngula i det statlige eide kraftselskapet Tanesco, som er byggherre for Kihansi.

– Folk i i-land er mer oppmerksomme på miljøet. Men problemene er forskjellige. Vi ønsker å bruke mest mulig av deres erfaringer, men må kompromisse for å få utvikling. Det har i-landa gjort også. Det er derfor de har blitt utviklet, legger Ngula til. Han forteller at bare åtte prosent av befolkninga har tilgang til strøm.

NORAD sa ja. I 1994 ble Verdensbanken og Tanzania enige om å bygge ut Kihansi. Da hadde prosjektet vært diskutert i årevis, og flere overflatiske miljørapporter lå på bordet. I 1995 sa NORAD seg villig til å gå inn med 400 millioner kroner. Men miljøstudiene som forelå på det tidspunktet var ikke tilfredsstillende.

de etter NORADs egne miljøretningslinjer. «Utilstrekkelige grunnlagsstudier og konsekvensanalyser gjorde det umulig å vurdere prosjektet i detalj. Til en viss grad er dette fortsatt tilfelle, idet det er svakheter i den foreliggende miljøkonsekvensanalysen...», skrev Härklau i sin hovedoppgave så seint som i 1997. Grunnlagsstudier for en endelig miljøkonsekvensanalyse pågår løpende nå, idet kraftverket er i ferd med å bli bygget ferdig.

Fuktig eller tørr? En het miljøsak som ennå ikke er løst, er krav til minstevannføring. Det er ikke et lite spørsmål her hvor det nettopp er fuktigheten som gir det unike miljøet. I 1995 kritiserte den norske Foreningen for internasjonale vann- og skogstudier (Fivas) at det ikke forelå nok kunnskap til å fastsette krav til minstevannføring.

«En slik kunnskap kunne eventuelt ført til at vannføringen måtte være så høy at prosjektet ville vise seg å ikke være økonomisk lønnsomt», het det i bladet Fivaskraft nr. 3/95. Den dag i dag er det ikke fastsatt minstevannstand. Miljøundersøkelser pågår, mens Tanescos interesser går i retning av mest mulig kraft i de tørre periodene. NORAD gikk uansett inn, og sikret samtidig kontrakter for de norske leverandørene ABB, Kværner, Sønnico og Munch.

Kostbare miljøtiltak. Men NORAD satte som vilkår for sitt bidrag at det skulle gjennomføres grundige miljøundersøkelser og avbøtende tiltak for å minske skadevirkningene på natur og mennesker i området. Sånn sett har NORADs inntreden medført at miljø- og sosiale hensyn er mye bedre ivare tatt enn de ellers ville blitt. Og det til en høy pris for

FAKTA OM KIHANSI:

- Utbyggingen av Kihansi ble besluttet i samarbeid mellom Tanzania og Verdensbanken, og skal i år 2000 levere 180 megawatt kraft – tilsvarende om lag 40 prosent av landets kraftforsyning.
- Kraftverket vil koste 270,3 millioner dollar (drøyt 2 milliarder kroner etter dagens kurs), hvorav 244,3 millioner dollar ytes av utenlandske bistandsgivere og 25,7 millioner av kraftselskapet Tanesco, som er eier av kraftverket.

- Norad bidrar med 380 millioner kroner (ca. 50 millioner dollar), som går til hydraulikk, turbiner, kraner, generatorer og avbøtende tiltak for å minske skadevirkninger på natur og folkehelse i området.

- Øvrige bistandsyttere er Verdensbanken (117,7 millioner dollar), svenske SIDA (200 millioner svenske kroner), tyske KfW (28 millioner DM) og Den europeiske investeringsbanken EIA (23 millioner ECU).

Den vakre Kihansifossen blir temmet. Biologisk mangfold og estetikk står opp mot behovet for kraft. Men hvor går strømmen?

FOTO: THOMAS VERMES

TanESCO.

Riktig nok har NORAD betalt Tanzania for gjennomføring av miljø- og sosiale prosjekter ved Kihansi. Men i tråd med det som betraktes som sunn økonomisk praksis, blir disse pengene kun lånt ut fra staten til TanESCO – til markedsrente. Miljøkostnadene skal inn i budsjettet og bakes inn i strømtarifene, mener tanzanianske myndigheter. Greit nok, men de samme myndigheter er ikke like ryddig når strømrregningene skal betales. Statlige og halvstatlige etater har unnlatt å betale opptil

30 prosent av det de skylder TanESCO i strømrregninger.

Frosk eller kraft. I et land så fullt av naturrikdommer som Tanzania, og med et betydelig potensial for vannkraft, undres man hvor i all verden et kraftverk kunne plasseres uten at det medførte miljøskader.

Og hvem skal betale dersom frosken og andre naturhensyn skal forhindre utbygging av sårt tiltrengt kraft. Norplans Ole Vallevik er i hvert fall ikke i tvil.

– Det er ikke riktig av oss å kom-

me til Afrika fra Europa og fortelle dem etter hundre års utbygging hos oss, at de skal la være. Kihansikraftverket har lavere miljørisiko enn andre prosjekter.

Nylig ble det funnet samme froskeart i en bekk i nærheten av Kihansifossen. Og dammen kommer til å bli svært liten. Det blir ikke neddemning av svære områder og fordriking av masse folk, sier han.

Man regner med at mer energi er alfa og omega for utvikling. Men hva skal kihansikrafta brukes til?

TanESCO planlegger ikke utvidel-

se av strømforsyningen når den nye krafta kommer på nettet. Vallevik ser ikke bort fra at mye av strømmen vil gå til aircondition hos velstående i Dar es Salaam.

– Men husk at strømforsyningen til nå har vært så dårlig, at det stadig har vært utkoblinger i tørre perioder. Nå sikrer man i hvert fall at industrien får jevn tilførsel så den kan fungere, påpeker Vallevik.

Thomas Vermes er journalist i avisen **Nationen**.

Krafttak for skoletak og trygg sex

Når det regner på kraftverket, så drypper det på skolen. Og doen.

Penger til skoletak, bygging av doer, utbedring av veier og trafikkskilting, samt salg av myggenetting og kondomer er del av bistand til kraftverksbygging anno 1999.

Kihansikraftverket er avhengig av at presset på naturen oppstrøms for kraftverket ikke øker. Det kan føre til erosjon og fylle opp anlegget med sand og grus som dermed driver med elva.

Skrekkscenarier. Erfaring med store anlegg i tredje verden, inkludert bygging av en anleggsvei som åpner forbindelsen mellom lavlandet og høylandet, gjorde at NORAD var forberedt på:

- Avskoging og økt erosjon som følge av tilstrømmning av folk langs den nye veien.

- At malariaen i lavlandet ville spre seg til høylandet, der den nesten ikke fantes, når veien gir forbindelse mellom de på forhånd adskilte områdene.
- At tilstrømmning av et par tusen anleggsarbeidere vil gi økt spredning av infeksjonssykdommer, HIV og andre seksuelt overførbare sykdommer.

Mottiltak. Dermed iverksatte man tre-fire store miljøprogrammer for å motvirke dette mest mulig. Det er satt i gang et program for å overvåke mulige endringer av miljøet i berørte områder etter hvert som åra går. En forvaltningsplan for nedslagsfeltet er satt i verk. Helseprogrammet Muajaki og et sosialt hjelpeprogram Sema-ki er i gang.

Et prinsipp for prosjektene er at de skal gjennomføres med lokalbefolkninga som aktive deltakere. Forvaltningsplanen for nedbørfeltet til Kihansivassdraget har omfattet mange besøk i landsby-

Kihansi-prosjektet tilbyr penger til bølgeblikktak til nye skolebygg, dersom landsbyene selv gjør en egeninnsats.

ne for å snakke med folk om hvordan deres problemer best kan lettes.

Tankegangen er at lettelsener tilsvarende til de fattige og hardt arbeidende bøndene i området vil minske presset på naturen.

Bølgeblikk og sex. Landsbyene har blant annet prioritert opprusting av skolene. Derfor tilbyr Kihansi-prosjektet penger til bølgeblikktak til nye skolebygg, dersom landsbyene selv gjør en egeninnsats med å brenne teglstein og sette opp vegger på dugnad.

Ingeniører fra Norplan reiser også rundt og registrerer tilstanden til de elendige veiene og bruen i området. Landsbyene er isolert i regntida på grunn av gjørma. Bedre veiforbindelser er derfor et annet av landsbyenes ønsker.

På helsesida driver prosjektet opplysning, blant annet med sanggrupper som turnerer i landsbyene og synger om hygiene,

trofasthet i sexlivet og koking av vann og mat. Det drives også kampanjer for å få folk til å bruke myggenett behandlet med insektmiddel. For dessverre har forventningene om spredning av malaria til høylandet for lengst slått til.

Trafikkulykker. Trafikkundervisning av unger langs den nye tremils asfaltveien mellom anlegget og landsbyen Mlimba, må også til. Folk er ikke vant til biltrafikk, og det har vært flere dødsulykker. 50 kilometers fartsgrense blir ikke respektert av alle som kjører til og fra anlegget.

Man går også inn med gaver i form av sement til støping av gulv og plastikkør for utlufting, til dem som bygger seg skikkelige latriner.

Koleraen har nettopp herjet i området, med flere døde bare i Mlimba. Koleraen sprer seg blant annet på grunn av de slette sanitære forholdene mange steder i området.

KN tilbake i Kabul

Pragmatiske brudd med UD og FNs taliban-politikk

Alt i tidlig desember gjenåpnet Kirkens Nødhjelp sitt kontor i taliban-kontrollerte Kabul. Også den norske Afghanistankomiteen er på vei tilbake. Det skjer tross det norske utenriksdepartementets og FN-systemets oppfordring om at internasjonale NGOer foreløpig ikke bør etablere seg i den afghanske hovedstaden.

• ODD IGLEBÆK

AFGHANISTAN Mangel på sikkerhet og behov for bedre koordinering av bistanden er begrunnelsen fra norsk UD og FN-systemet.

- Vårt utgangspunkt er å hjelpe det afghanske folket. De er blant de fattigste i verden, har vært gjennom to tiår med krig og har det seineste året vært rammet av jordskjelv og flom. Derfor inntar vi en pragmatisk holdning, og har i det små startet opp igjen virksomheten også fra Kabul, sier Afghanistan-medarbeider Anders Tunstad i Kirkens Nødhjelp.

Foreløpig har ingen av KNs to internasjonalt ansatte vært tilbake i den afghanske hovedstaden, men planen er å gjøre en sonderingsreise i begynnelsen av mars.

Høyskole. Ifølge Tunstad har organisasjonen gjenåpnet sitt kontor i sine gamle lokaler og ikke flyttet til den tekniske høyskolen, dit talibanene ønsker å samle de utenlandske NGOene.

- Om vi vil gjøre det avhenger av flere ting, men foreløpig er det ikke aktuelt, siden det er mer snakk om en ruin enn om en bygning. Omfattende reparasjoner må til før at det skal bli brukbare kontorer her, sier han.

Kontor i høyskole-ruin. Generalsekretær i Afghanistankomiteen, Jacki Holmboe representerer den andre av de to norske NGOene som driver bistand i forhold til afghanere. Hun forteller at landsstyret i Afghanistankomiteen allerede i slutten av november i fjor gjorde vedtak om at man ville forholde seg pragmatisk til talibanene.

- Den avtalen vi nå har undertegnet innebærer at vi bare skal ha kontor og ikke bolig på den tekniske høyskolen. Fra starten vil vår tilstedeværelse også heller være symbolsk. På den andre siden er det svært vanskelig å arbeide inne i Afghanistan uten noen avtale med taliban-regjeringen, forsetter Holmboe.

Bare på landsbygda. Anders Fänge er den svenske Afghanistankomiteens leder i Peshawar. Han er også en av de vestlige veteranene i forhold til hjelpearbeid for Afghanistan. Til Bistandsaktuelt sier han at man kan drive hjelpearbeid i større deler av landet i direkte samarbeid med lokale ledere og dermed unngå taliban-regjeringen i Kabul. - Vår politikk er også å stille krav, for eksempel at det også skal være et skoletilbud til jenter. Får vi ikke slike avtaler flytter vi heller vår virksomhet til en annen del av landet, tilføyer han.

Evakuering. Den 20. juli i fjor evakuerte alle de internasjonale hjelpe-

Norske frivillige organisasjoner er på vei tilbake til Kabul, tross talibanenes krav om sterkere kontroll av bistandstrafikken. FOTO: AMIR SHAH, SCANPIX

arbeiderne Kabul, inkludert Kirkens Nødhjelp og Afghanistankomiteen. Bare Den internasjonale Røde Korskomiteen beholdt utlendinger i byen. FN-apparatet fortsatte sitt hjelpearbeid via lokalt ansatte.

Tidlig i august ble to lokalt FN-ansatte myrdet i Jalalabad, like over grensa fra Pakistan. Heller ikke i dette tilfellet viste taliban noen vilje til å finne de skyldige. En ytterlig forverring av sikkerheten for utlendinger kom etter at USA i august bombet mål i Afghanistan som skulle være baser til den saudiarabiske terroristen Osama bin Laden.

Norsk politikk. Bistandsarbeidet i forhold til Afghanistan har lenge vært dårlig koordinert. De seinere år har det internasjonale samfunnet, inklusiv Norge, lagt ned mye arbeid i å bedre på dette, for å få til mindre overlapping og mer effektiv bistand.

- Koordineringen er også viktig av hensyn til sikkerhet og i forhold til å unngå at talibanene splitter giversamfunnet. Særlig gjelder dette i forhold til menneskerettigheter generelt og kvinners rolle spesielt, understreker statssekretær Leiv Lunde i Utenriksdepartementet.

Lunde sier også at denne politikken er nøytralt diskutert med de norske NGO-ene. - Vi anbefaler dem heller ikke å opprette kontorer inne i lan-

det før FN har kommet fram til løsninger med talibanene og før sikkerheten er avklart.

- På den andre siden kan vi ikke dirigere dem, de har deres rolle og vi har vår, på samme måte som også Røde Kors arbeider ut fra sitt mandat om nøytralitet og å hjelpe alle, sier statssekretæren.

Riktig bruk viktigst. Ifølge Lunde er det ikke aktuelt å redusere overføringer fra Utenriksdepartementet til de norske organisasjoner selv om de skulle trappe opp tilstedeværelsen inne i landet.

- Det viktigste for oss i den sammenheng er at bistanden brukes riktig, særlig i forhold til de overordnede mål om å bedre menneskerettigheter og forholdene for kvinner, avslutter han.

I hovedsak har norsk humanitær bistand til Afghanistan vært gitt over Utenriksdepartementets nødhjelpsbevilgning. For perioden 1980-1998 har det samlet blitt bevilget omlag 1,1 milliarder kroner. Halvparten av pengene har gått til FN-systemet og det internasjonale Røde Kors.

Den andre halvdel har gått via norske frivillige organisasjoner. De siste årene har bevilgningene vært ca 50 mill. kr. årlig. Også anslagene for 1999 er av denne størrelse.

notiser

Småbønder protesterer

HONDURAS: Myndighetene i Honduras vil innføre en ny lov som kan føre til at mer enn 400 000 landarbeidere forblir jordløse. Da dette ble kjent, utløste det et ras av aksjoner over hele Honduras, ledet av Samarbeidsrådet for småbønderorganisasjonene i Honduras (COCOCH). Landarbeiderne hevder at loven vil gi de honduranske landeierne enda mer makt, og at den kan bli brukt til å ta jorda fra småbønder.

Myndighetene på sin side sier at loven er et ledd i å tiltrekke seg utenlandske investorer, og derigjennom modernisere og effektivisere landbruket.

Landet trenger ny kapital for å øke produktiviteten, som falt 70 prosent etter ødeleggelsene i kjølvannet av orkanen Mitch. (IPS)

Minoritetene søker makt

NEPAL: Bildet av Nepal som et fredelig, flerkulturelt samfunn slår sprekker. Flere etniske minoriteter føler seg overkjørt av de øverste hindu-kastene, og søker nå politisk makt. Dette kan føre til oppblussing av etnisk vold, advarer observatører.

Tidligere i år holdt paraplyorganisasjonen Føderasjonen av nepalske nasjonaliteter sitt første møte i hovedstaden Katmandu, der det ble krevd selvstyre for minoritetene.

Samtidig ble myndighetene kritisert for å ha tilranet seg all politisk makt. I 1990 brøt Nepal med 30 års autokratisk styre, og innførte flerpartidemokrati. Landet er siden styrt av hindupartier, som blant annet har innført hinduisme som statsreligion, og forbudt etniske språk i statsadministrasjonen. (IPS)

Opposisjonelle for retten

CUBA: 1. mars startet en retts sak mot fire av Cubas mest markante opposisjonelle, som er anklaget for å ha tilskyndet til opprør mot Castros ettpartistyre. Rettsaken går for lukkede dører, og verken cubansk eller utenlandsk presse fikk slippe inn. De fire ble arrestert etter å ha forsøkt å samle den splittede politiske opposisjonen på Cuba.

Deres «kriminelle handlinger» skal ha vært å holde flere pressekonferanser for utenlandske journalister, oppfordre til valgboikott, samt utgivelsen av et dokument som kritiserer ettpartistaten. Deres de blir funnet skyldige, kan de risikere opptil seks års fengsel. Både Vatikanet, EU, USA og Canada har appellert til cubanske myndigheter om å frigi de fire. I stedet er ytterligere 34 medlemmer av opposisjonspartier blitt arrestert. (BBC)

Eritreiske studenter vender hjem til Asmara etter å ha blitt holdt internert i Blattein, en etiopisk militærleir, siden krigen startet i mai 1998.

FOTO: MICHAEL SULLIVAN REUTERS/SCANPIX

52.000 eritreere fordrevet

Amnesty-rapport fastslår omfattende og brutale deportasjoner

Ifølge Amnesty International skal 52 000 mennesker ha blitt fordrevet fra Etiopia til Eritrea i løpet av de siste ni månedene. Samtidig skal 22 000 etiopiere ha forlatt Eritrea. Forflyttingen av de store menneskegruppene har skjedd som et ledd i eller som følge av de pågående krigshandlingene

• ODD IGLEBÆK

Søndag 28. februar sendte etiopiske myndigheter ut en offisiell erklæring hvor de hevdet at landet hadde oppnådd en «full seier» i krigen mot Eritrea. Dagen før hadde Eritreas president Issayas Afeworki gitt FNs sikkerhetsråd beskjed om at landet ville godta OAU's ramme for fred mellom de to landene, og dermed i praksis gått inn for våpenstillstand. Det er likevel uklart om freden vil holde. I mars er det kommet flere ubekreftede meldinger om fortsatte harde kamper og store tap på begge sider.

Familier splittet. Amnesty-rapport-

ten påpeker at mange av de 52 000 eritreerne som har måttet forlate Etiopia under den pågående krigen er blitt deportert og brutalt behandlet. De ble tatt direkte fra arbeidsplasser eller hjem uten å få ta med seg papirer eller eiendom eller si farvel til kjære og kjente. Eritreerne ble brakt til interneringsleirer og etter noen dager kjøre dem til grensa og forlatt der.

I enkelte tilfeller er barn blitt skilt fra sin far eller mor, som er blitt tvangssendt «hjem» til Eritrea. Det har skjedd i familier med en ektefelle fra Eritrea og en fra Etiopia.

Det har ikke vært noen muligheter til appellere mot utvisningene. Mange av de utviste har hatt etiopiske pass, en del er til og med født i Etiopia og betrakter seg selv som etiopiere. I starten utgjorde de deporterte delvis bønder fra de omstridte landområdene, men storparten hadde arbeid i Addis Abeba. Særlig var det mennesker engasjert i transport og salg av drivstoff.

Påstander uten hold. Etiopias statsminister Meles Zenawi har hevdet at utvisningene har vært nødvendige utfra landets sikkerhet. Han har også forklart at de utviste har fra-

De ble tatt direkte fra arbeidsplasser eller hjem uten å få ta med seg papirer eller eiendom eller si farvel til kjære og kjente.

skrevet seg rettigheter til etiopisk statsborgerskap ved at de deltok i folkeavstemningen om Eritreas uavhengighet i 1993.

Minst 22 000 etiopiere skal ha vendt tilbake fra Eritrea siden krigen starten. Tidligere har et nesten like høyt antall kommet tilbake. Ifølge Amnesty skal det ikke være noe hold i påstander fra Etiopias side om at disse er blitt utsatt for overgrep eller er blitt tvunget til å forlate Eritrea.

Utstrakt migrasjon. De to statene har de siste årene, før krigen brøt ut i fjor, hatt en utstrakt handel og migrasjon seg imellom. Eritreere har flyttet særlig til Addis Abeba for utdanning og forretningsvirksomhet. Mange etiopiere i Eritrea har derimot tilhørt et fattigere samfunnsjikt. De fleste har vært knyttet til de to eritreiske havnebyene Massawa og Assab, hvor de har søkt jobber som havnearbeidere og hushjelper.

Etiopia har ingen egne havnebyer, og har under krigen flyttet denne trafikken til Djibouti, nabostaten i sør. En følge av dette er stor arbeidsløshet blant de etiopiske havnearbeiderne i Eritrea. Mange av dem har derfor vendt tilbake til Etiopia.

notiser

Vil bevare mangroveskog

BANGLADESH: Myndighetene i Bangladesh har satt av 650 millioner kroner til vern av et gigantisk mangroveområde i Bengalbukta. Pengene skal brukes til å stoppe ødeleggelsen av naturressursene og det økologiske mangfoldet. Den 1 400 kvadratkilometer store mangroveskogen, som er listet opp som verneverdig av UNESCO, er tilholdssted for blant annet den utryddelsestruede bengalske tigreren. 3,3 millioner mennesker lever av denne skogen. (IPS)

Flyktingestrøm fra DR Kongo

TANZANIA: Titusener av kongolesere har krysset grensen til Tanzania på flukt fra krigen i DR Kongo. Til sammen er rundt 35 000 mennesker samlet i Kigoma vest i Tanzania. I tillegg kommer over 5000 personer som har rømt fra Rwanda og Burundi.

Den økende strømmen av flykninger skjer samtidig som Tanzania opplever den største matunderskuddet på flere år. Ifølge tanzanianske myndigheter trenger landet 560 000 tonn matvarehjelp de neste tre månedene. Av landets egne matreserver er det bare 20 000 tonn igjen. (IPS)

800 mennesker forsvunnet

KASHMIR: Opptil 800 mennesker er forsvunnet siden India tok over styret av delstaten Kashmir for ti år siden. Det hevder Amnesty International i en ny rapport. Rapporten, som heter «If they are dead, tell us» beskriver tilstanden i Kashmir som et mareritt, og utpeker politiet og sikkerhetsstyrkene som de ansvarlige for forsvinningene. Også barn og unge er blitt spurlost borte fra politiets varetekt, blant annet en åtteårig gutt som ble arrestert etter å ha kaste stein mot et militært kjøretøy, skriver Amnesty.

Mødre diskriminert

KVINNER: I de fleste latinamerikanske land blir mødre diskriminert i arbeidslivet, fastslår en fersk rapport fra den internasjonale arbeidsorganisasjonen ILO. Ifølge organisasjonen er graviditet, fødsler og omsorg for spedbarn ikke bare en helseisiko; kvinner rammes også økonomisk ved at de mister arbeidet. Selv i land som har lovfestede rettigheter er avstanden stor mellom teori og praksis. Et stort problem er at majoriteten av kvinnene er sysselsatt i et uregulert arbeidsmarked, og dermed ikke er beskyttet av lovverket. Bare Costa Rica har en lovgivning som omfatter alle kvinner uansett arbeidsforhold. (IPS)

Trøbbel for Mugabe

Zimbabwes president i krangel med donorer, presse og dommere

I tillegg til en stadig mer omfattende økonomisk krise, har Zimbabwes president Robert Mugabe måttet tåle både juridiske og politiske knyttneveslag den siste tida. Nå henger også den omstridte landreformen i en tynn tråd. Norske bistandsmyndigheter følger utviklingen nøye.

• BIBIANA DAHLE PIENE

Da presidenten nylig feiret sin 75-årsdag, markerte han dagen med å beskyldte det hvite mindretallet i Zimbabwe for å organisere en kampanje mot ham, og kom med hatske utfall mot den frie pressen, som han anklaget for å oppfordre til mytterier mot regjeringen.

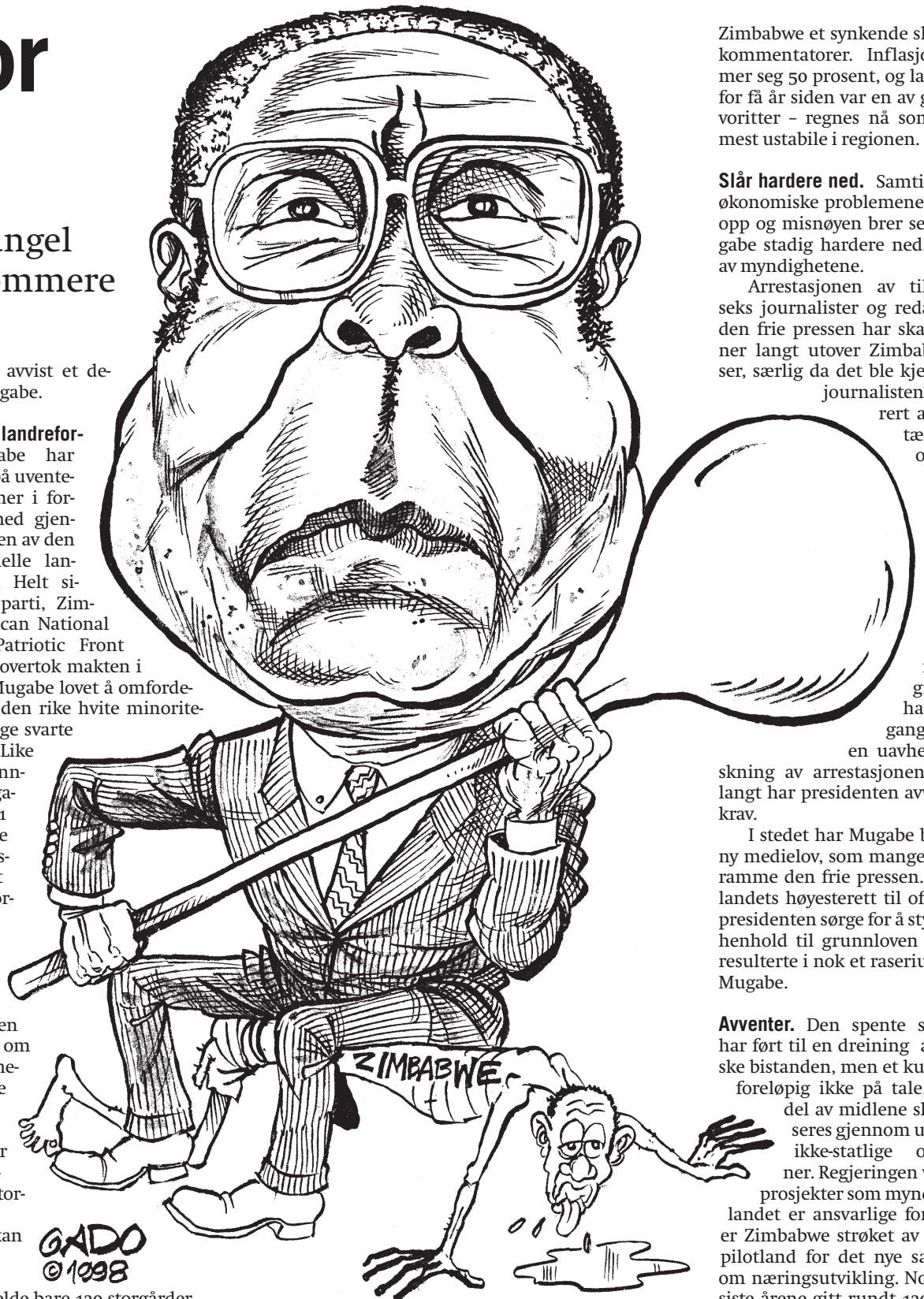
Samtidig vedtok parlamentet at presidentens seks måneder gamle streikeforbud er ulovlig, fordi det strider mot retten til forsamling. Det er første gang politikere i Zim-

babwe har avvist et dekret fra Mugabe.

Krise for landreformen. Mugabe har også støttet på uventede problemer i forbindelse med gjennomføringen av den kontroversielle landreformen. Helt siden hans parti, Zimbabwe African National Union - Patriotic Front (ZANU-PF), overtok makten i 1980, har Mugabe lovet å omfordele jord fra den rike hvite minoriteten til fattige svarte familier. Like før jul kunngjorde Mugabe at 841 gårder ville bli tvangs-ekspropriert med det første.

Men nylig avgå en domstol i Zimbabwe en kjennelse om at myndighetene ikke har fulgt lovens prosedyrer for ekspropriering. Den storstilte landreformen kan derfor skrumpe inn til å gjelde bare 120 storgårder som ikke har protestert på overtakelsen. Det vil i tilfelle ikke være nok til å berolige tusener av fattige landarbeidere. De er lei av å vente på at løftene om jord skal innfris.

Synkende skip. Meldingen om eksproprieringen vakte også bestyrtelse

Zimbabwe et synkende skip, hevder kommentatorer. Inflasjonen nærmer seg 50 prosent, og landet - som for få år siden var en av givernes favoritter - regnes nå som et av de mest ustabile i regionen.

Slår hardere ned. Samtidig som de økonomiske problemene tårner seg opp og misnøyen brer seg, slår Mugabe stadig hardere ned på kritikk av myndighetene.

Arrestasjonen av til sammen seks journalister og redaktører fra den frie pressen har skapt reaksjoner langt utover Zimbabwes grenser, særlig da det ble kjent at to av journalistene ble torturert av det militære for å oppgi kildene til en artikkel om et angivelig militærkupp mot Mugabe. Sammen med andre giverland har Norge to ganger bedt om en uavhengig granskning av arrestasjonene, men så langt har presidenten avvist et slikt krav.

I stedet har Mugabe bebudet en ny medielov, som mange frykter vil ramme den frie pressen. Dette fikk landets høyesterett til offisielt å be presidenten sørge for å styre landet i henhold til grunnloven - noe som resulterte i nok et raseriutbrudd fra Mugabe.

Avventer. Den spente situasjonen har ført til en dreining av den norske bistanden, men et kutt kommer foreløpig ikke på tale. En større del av midlene skal kanaliseres gjennom uavhengige, ikke-statlige organisasjoner. Regjeringen vil kutte ut prosjekter som myndighetene i landet er ansvarlige for. Samtidig er Zimbabwe strøket av listen over pilotland for det nye samarbeidet om næringsutvikling. Norge har de siste årene gitt rundt 120 millioner kroner årlig i bilateral bistand til Zimbabwe.

- Vi har en løpende og kritisk vurdering av tilstanden, og har allerede rettet bistanden mer inn mot demokrati og menneskerettigheter, sa utenriksminister Knut Vollebæk i Stortinget nylig.

Harares bystyre suspendert

Borgermester Solomon Tawengwa i Zimbabwes hovedstad Harare og hans 40 bystyremedlemmer er suspendert fra sine verv på grunn av dårlig styring. En foreløpig rapport dokumenterer et «omfattende vanstyre», opplyser boligminister John Nkomo.

Siden juli i fjor har bystyret i Harare hatt en akutt likviditetskrise. Offentlig ansatte har ikke fått utbetalt lønn, byens kloakknett er i ferd med å bryte sammen, i ukervis er det ikke utført renovasjon i flere drabantbyer, og byen klarer ikke å betale sine utgifter.

I konsulentenes bakerovn

• AV INGER A. HELDAL

JOHANNESBURG (b-a): I et tomt, varmt rom venter førti personer tålmodig på oss. Det er fire uker siden konsulentene var her sist, og hjelp til med å lage virksomhetsplan for brødbakeprosjektet. Det tykke dokumentet har alle de riktige overskriftene: Målsetting, målgruppe, virksomhetsplan, budsjett.

Men siden kun et par i gruppa kan lese, har det ikke vært så lett å komme videre med planene. Altså bruker de tiden på å vente på de neste hvite ekspertene, som ikke lenger heter eksperter, men konsulenter, eller fasilitators.

NGOer kan skrive. Det har vært andre her før, og det har vært brødbakeprosjekt her før, men prosjektet var ikke bærekraftig og døde ut. Nå er andre interessenter klare til å gripe inn, og denne gangen går det kanskje bedre.

I Sør-Afrika lever NGOs og CBOs - frivillige organisasjoner og grasrotorganisasjoner i et slags symbiotisk forhold. NGOs er de som kan skrive søknader og overbevise givere fra nord.

Mange av dem som jobber der er velutdannede hvite med lang fartstid i kampen mot apartheid. For mange svarte er NGOs blitt et lærested og springbrett til en karriere i det nye statsbyråkratiet, eller til godt betalte stillinger i den private sektor.

CBOs er foreninger for «brødbakere» og andre som overlever på et minimum, de som klarer å sende ungene sine på skolen med nystrøkne klær, og som sørger for at alle får noe å spise hver dag, selv om det er dårlig med både penger, elektrisitet og vann.

Det er de som mangler kapasitet til å kommunisere med oss - vi som sitter på penger og vår ekspertise, og

som nå mot år 2000 har funnet ut at løsningen på fattigdomsproblemet blant annet er «kapasitetsutvikling» i sivil sektor.

Statlig støtte. Etter de første demokratiske valgene i Sør-Afrika i 1994 var den nye regjeringen svært positiv til utvikling av det sivile samfunn. I programmet for gjenoppbygging og utvikling - RDP - ble det sagt klart og tydelig at NGOs og CBOs ville få nye oppgaver.

Ut fra sine alternative erfaringer, ville de kunne påvirke myndighetenes planer. De skulle samarbeide med lokale og sentrale myndigheter om utviklingsprogrammer både innen utdanning, helse, miljø og boligbygging - og de skulle få statlig støtte.

Men slik gikk det ikke. For i det hele tatt å kunne søke offentlig støtte, måtte organisasjonene presentere såkalte «business-plans», dvs. om-

fattende virksomhetsplaner som de færreste små organisasjoner var i stand til å utarbeide på egen hånd.

Samme krav. Kravene var de samme enten det gjaldt å forsyne landsbyen med brød eller å drive større programmer. Raskt vokste det fram et sjikt av eksperter som kunne levere riktige «business-plans».

Om planene har ført til «utvikling» for de involverte, er et annet spørsmål.

Så langt kan det vises til mange tykke dokumenter, og det skal heller ikke legges skjul på at mang en fattig landsbyboer har hatt stor glede av å delta på «workshops» både en og to ganger.

Et viktig virkemiddel for å få folk til å delta, er nemlig å servere skikkelig mat og drikke. Deltakerne får en minnerik dag, og vi får oppfylt våre kvoter, både når det gjelder antall workshops og antall deltakere.

Inger Heldal er fungerende daglig leder i Fellesrådet for Afrika.

Gir Mandela råd om fisk

Eks-statsråd Svein Munkejord flagger nye ideer i stormfullt farvann

CAPE TOWN (b-a): Hans tittel er politisk rådgiver og han arbeider i et internasjonalt sammensatt team som skal foreta en total omlegging av Sør-Afrikas fiskeripolitikk. Sosialøkonomen, fiskerieksperten og den tidligere fiskeriministeren Svein Munkejord og hans team har gjort en jobb som blir berømmet av fagfolk i FAO.

• PER ELLINGSEN

I fjor vår leverte Munkejord et såkalt white paper om Sør-Afrikas fiskeripolitikk. Ett år etter var lovendringsvedtatt i parlamentet. Verdensrekord i lovarbeid, lyder karakteristikken i FNs matvareorganisasjon i Roma (FAO).

Det startet i 1996 da Munkejord ble spurt om han kunne tenke seg å bli prosjektleder for utarbeidelsen av et white paper (Stortingsmelding) om en ny fiskeripolitikk for Sør-Afrika. Han sa ja til utfordringen og tok fatt på et oppdrag som bare vokste for hver dag som gikk.

Etter hvert kom prosjektet også til å omfatte initiering og organisering av en gjennomgripende studie av Sør-Afrikas saltvannsfiske. I tillegg måtte teamet utarbeide utkast til nye forskrifter basert på forslaget til ny lov. Per dags dato arbeider Munkejord fortsatt med å tilrettelegge gjennomføringen av den nye forvaltningsordningen innenfor fiskerisektoren. Nå teller han på fingrene om han skal fortsette arbeidet i Sør-Afrika i enda et år.

Fin lynavleder. – Det er tilfredsstillende å vite at du deltar i et viktig arbeid. Det dreier seg om en viktig demokratiseringsprosess, å gi flere mennesker tilgang på landets fiskeressurser, sier Svein Munkejord.

Hans nærmeste samarbeidspartner er Sør-Afrikas markante fiskeridirektør, dr. Monde Mayekiso.

Når en hel næring skal omstruktureres totalt blir man nødt til å trække en rekke mennesker på tær-

Tidligere fiskeriminister Svein Munkejord har vært i storm før, og får bruk for det i sin rolle som fiskerirådgiver for Sør-Afrika. – Jeg vet at jeg ikke er like populær i alle leire, sier han.

FOTO: PER ELLINGSEN

ne. Fram til i dag har det vært tre selskaper som har kontrollert 80 prosent av Sør-Afrikas fiskerinæring. Alle tre har vært totaldominert av hvite eierinteresser.

Fiskeri-gigantene har fortsatt stor makt og nære allierte i parlamentet. De ser ikke med blide øyne på å miste sin posisjon. I tillegg får de delvis støtte av de ansatte innen fiskeriindustrien, som er redd for jobbene sine.

– Det er et vanskelig landskap, og jeg vet at jeg ikke er like populær i alle leire, men det får stå sin prøve, sier Munkejord.

Hake-fiske. Langs Sør-Afrikas 3000 kilometer lange kystlinje har det i de siste årene blitt tatt opp mellom

530.000 og 580.000 tonn fisk årlig. Den viktigste arten er hake, eller lysing. I 1995 utgjorde årsfangsten 177.000 tonn. Ellers fiskes det etter sardiner, ansjos, slangemakrell og hestmakrell, mondfisk, flere tunfiskarter og sjøtunge.

Etter apartheid-regimets fall ønsket landets nye myndigheter å sette i gang en prosess for å utarbeide nye regler for framtidens fiskeregime. Hovedmålsetningen var at landets overveldende flertall, de svarte, skulle få tilgang til ressursene. Et annet mål var å få flere sysselsatt i fiskerisektoren.

Norsk ekspertise. Sør-Afrika ba om støtte fra Norge til dette prosjektet i 1995, og året etter var arbeidet

igang, finansiert av NORAD. Fra norsk side rekrutterte man eksperter fra Havforskningsinstituttet og Fiskeridirektoratet. Det ble satt sammen et internasjonalt team som besto av lokale advokater, fagfolk fra FAO i Roma og Arne Wåge og Terje Løbakk fra Fiskeridirektoratet. Høsten 1996 kom Svein Munkejord inn i bildet for å lede utarbeidelsen av et nytt white paper. Fra i januar i år har han vært fast stasjonert i Cape Town.

Loventusiast. Munkejords gjerning i Sør-Afrika er i tråd med det han alltid har vært mest opptatt av, å skape et lovverk for hvert enkelt lands fiskerier og et lovverk som gjør det mulig for kystbefolkningen å få tilgang på ressursene i havet.

Som norsk fiskeriminister skapte han storm da han etter bare to-tre uker i posten lanserte ideen om å endre flere lover som danner rammen for norsk fiskerinæring.

Det å skape endringer i en fastgrodd ordning er problematisk. Det var det i Norge i 1990, det er det i dagens Sør-Afrika. Mens utfordringene her hjemme har vært å finne en balanse mellom store havgående fiskefartøyer og kystfiskere, består Sør-Afrikas utfordring av å skape et rom for en helt ny gruppe i fiskerinæringen.

Marginalisert. – Vi snakker om å bringe en tidligere marginalisert gruppe i posisjon. Gi dem styrke. Samtidig som vi sørger for å opprettholde et bærekraftig fiske. Det er dessuten politisk viktig for ANC å lykkes med denne omleggingen. Ellers risikerer regjeringen kritikk fra såvel hvite som fargede, og krav om å vende tilbake til den gamle forvaltningsordningen. Det er litt av en utfordring, sier Munkejord.

Dette gjør at demokratiseringsprosessen i fiskeindustrien er svært viktig til tross for at det dreier seg om en liten næring i sør-afrikansk sammenheng. Årsaken er at den vil bli stående som et symbol for annet demokratiseringsarbeid i landet, ikke minst som et forbilde for en jordreform.

Per Ellingsen er journalist i Dagbladet.

SØR-AFRIKA

”

Det er et vanskelig landskap, og jeg vet at jeg ikke er like populær i alle leire, men det får stå sin prøve.

Svein Munkejord, tidligere fiskeriminister

Fiskeriene skal åpnes for de svarte

CAPE TOWN (b-a): Sør-Afrikas fiskeridirektør dr. Monde Mayekiso har satt seg to mål, å åpne fiskesektoren for sine fargede landsmenn og å få den nye generasjonen fiskere til å bruke line istedenfor trål.

• PER ELLINGSEN

– Dette er ingen enkel operasjon, sier Mayekiso.

I de siste to årene har han ledet et gjennomgripende reformarbeid innen landets fiskerisektor. Det har ikke vært lett å få aksept for ideen om å åpne fiskeriene for landets fargede befolkning. Først har han måttet kjempe mot storselskapene som fram til i dag har kontrollert landets fiskerier. Deretter har han arbeidet opp mot landets lovgivere for å få aksept for de nye ideene.

– Vårt mål har vært å foreta politiske og lovmessige grep for å gjøre

havets ressurser tilgjengelig for langt flere mennesker. Dette økonomiske og sosiale utviklingsarbeidet viste seg å bli langt mer strevsomt enn vi drømte om, sier Mayekiso.

Dyster historie. Sør-Afrikas fiskerier har en dyster forhistorie. Fram til landet etablerte 200 miles økonomisk sone i 1977, ble ressursene utsett for stort overfiske av russiske og spanske trålere. De sopte havet nesten rent for Sør-Afrikas viktigste fiskeart, lysingen. I det siste tiåret har myndighetene praktisert et strengt forvaltningsregime for å bygge opp de viktigste matfiskeartene. Det har man delvis lyktes med. Spørsmålet er om man greier å opprettholde et så stramt regime når fiskerisektoren omorganiseres. Mayekiso er bekymret:

– Det er bare å innse at vi kan komme til å oppleve problemer når vi på den ene siden ønsker en rekke nye aktører velkommen til fiskebankene, og vi samtidig ikke har større

kvoter å tilby. Jeg ser ikke bort fra at det kan ta et par år før vi har full kontroll, sier fiskeridirektøren.

Miljøbevisst. For å få ressursuttaket innenfor biologisk forsvarlige rammer, må det skje strukturelle endringer i fiskeflåten mener han.

– Et grep er over en gitt tidsperiode å erstatte de få, men store fiskefartøylene med en rekke mindre fartøyer. I tillegg må fiskerne erstatte trålposen med line. Dette er en av de spørsmål jeg brenner mest for. Trålfiske kan mange steder utgjøre en direkte trussel mot viktige arter. På litt lenger sikt vil det nok komme et forbud mot tråling. Det er jeg overbevist om. Et argument som ytterligere forsvarer en overgang til linefiske, er at det vil føre til større sysselsetting i fiskerisektoren.

Mistenksomhet. Problemet er hvordan den fargede majoriteten skal få reell mulighet til å etablere seg i fiskerisektoren.

”

Vi kan tenke oss å erstatte de få, men store fiskefartøylene med en rekke mindre fartøyer.

Sør-Afrikas fiskeridirektør dr. Monde Mayekiso

– Hvor skal de hente pengene hen? De har ikke penger å kjøpe fiskefartøyer og redskaper for. Og staten har begrensede muligheter til å etablere støtteprogrammer. Vi har utarbeidet endel ideer, og ser at noen av prosjektene er lovende, forteller Mayekiso. Han viser til noen samarbeidsprosjekter mellom et par av de store selskapene og mindre selskaper eid av fargede.

– Det er ikke bare enkelt å få i stand et slikt samarbeid. Det er mye mistenksomhet mellom to grupper som inntil nylig har ligget i krig med hverandre. Man glemmer ikke Sør-Afrikas apartheidregime over natten. Selv om fiskesektoren er en marginal næring i Sør-Afrika er den politiske omstruktureringen omfattet av stor interesse.

– Dette er en stor symbolsak, og resultatene av denne omleggingen vil bli stående som et eksempel for omleggingen innenfor andre sektorer, ikke minst jordbruket, sier dr. Monde Mayekiso.

Et flyktning-politisk eksperiment

De menneskelige belastningene ved hjemsending av bosniere ble for store

Da de bosniske flyktningene kom til de nordiske land ble det delvis i Sverige, men særlig i Danmark og Norge, innført ordninger med midlertidig beskyttelse. Tanken var at de skulle vende hjem så snart krigshandlingene stoppet, men ingen av landene gjennomførte hva de hadde planlagt på området.

BOSNIA

• ODD IGLEBÆK

Årsakene var først og fremst for store protester blant flyktningene, i media og i større deler av befolkningen. For dem ble den «nye» flyktningpolitikken ikke mer effektiv og rettferdig. Den ble derimot en altfor stor menneskelig belastning.

Det var under et stort seminar med tittelen «Midlertidig beskyttelse - blindvei eller fremtidens flyktningpolitikk i Norden?» i Oslo den 12. februar at seniorforsker Astrid Suhrke fra CMI i Bergen og den danske flyktningadvokaten Gunnar Homann sammen med en rekke nordiske samfunnsforskere trakk disse konklusjonene.

Fire års forskning. Seminaret var organisert for å oppsummere og formidle fire års nordisk forskning om temaet. Arrangør var det norske Kommunal- og regionaldepartementet i samarbeid med Nordisk Ministerråd, Indenrigsministeriet i Danmark, Arbetsministeriet i Finland og Utrikesdepartementet i Sverige.

I de nordiske land har det siden andre verdenskrig i hovedsak vært vanlig med muligheter til permanent opphold for flyktninger. I prinsippet har det vært en mulighet for alle som fått innvilget individuelt asyl, eller såkalt A-status. De som har fått søknadene avgjort med såkalt B-status - i Norge kalt «opphold på humanitært grunnlag» - har ikke hatt noen juridisk garanti til permanent opphold. I praksis har de likevel langt på vei hatt muligheten.

For å holde grensene åpne. - Da det etterhvert ankom et stigende antall flyktninger fra det tidligere Jugoslavia til Vest-Europa var politikken i disse landene preget av å begrense tilstrømmingen av asylsøkere og å redusere behandlingstiden for deres søknader, understreket den danske juristen Jens Vested-Hansen. Under seminaret presenterte han hovedfunnene i det som er kalt den flyktningrettslige delen av studien.

- FNs høykommissær for flyktninger, UNHCR, oppfordret derfor at det som et minimum ble tilbudt en midlertidig beskyttelse til bosniere som trengte det. Det var nødvendig for å holde grensene åpne, og for å få behandlet de mange søknadene som strømmet inn, fortsatte han.

Krigshandlingene og lidelsene i

Bosnia ble daglig dokumentert på fjernsyn.

Ble en prøveklut. - Bosniere ble en prøveklut for den nye flyktningpolitikken, framhevet kommunal- og regionalminister Ragnhild Queseth Haarstad da hun åpnet konferansen. Hun understreket også, som mange andre, at man trodde at konflikten ville bli kortvarig og at flyktningene raskt kunne vende hjem. Den etniske dimensjonen ved krig behandlet hun ikke.

I Danmark ble svaret på UNHCRs oppfordring innføringen av en spesiallov. Denne førte til at bosniere som kom til landet ble satt i leirer. Flyktningene fikk ikke språkopplæring, og de hadde få eller ingen rettigheter i forhold til arbeid, utdanning, bolig eller familiegjening.

- I realiteten var det snakk om en form for styrt unntakstilstand, kommenterte den norske sosiologen Berit Berg.

Hun har hatt hovedansvaret for det som er blitt kalt den lokale studien, eller studien om hvordan flyktningene har opplevd sin tilværelse i eksil.

Økte protester. - Det ble rett og slett et spørsmål om hvor lang tid det tar før mennesker går i stykker, utdypet advokaten Gunnar Homann. Særlig i 1994 økte protestene mot behandlingen av bosniere i Danmark. I januar 1995 kom det dermed en ny lov som innebar at asylsøknadene fra bosniere nå skulle behandles. Den forrige loven suspenderte slik behandling.

Iverksettelsen var både rask og effektiv og i løpet av to år var det fattet vedtak for de fleste bosniere som hadde kommet til Danmark. De aller fleste avgjørelsene var positive. Ved utgangen av 1997 hadde nesten 20 000 bosniere fått rett til permanent opphold i Danmark.

Lovene manglet. Aina Tollefsen Altamirano og Maria Appelqvist har hatt ansvaret for den svenske delen av den flyktning-politiske studien. De to skriver at selv om det politisk sett var et ønske tilstede for å innføre midlertidig beskyttelse, manglet Sverige det nødvendige lovverket. Metoden for å gjøre beslutninger var derfor regjeringsvedtak.

Det første kom i juni 1993 og innebar to ting. For det første, at man gav rett til permanent opphold til de bosniske flyktningen som var i Sverige - på dette tidspunktet nærmer seg 50 000. For det andre innførte man krav om visum overfor nye bosniere som ville ta seg til landet. Ny tilstrømming skulle stoppes. Mange bosniere hadde på dette tidspunktet vært i Sverige i over ett år uten å få noe svar på sine søknader om asyl.

Innførte ny lov. Den 1. juli 1994 ble det innført en ny lov som gjorde det mulig med vedtektsfestet, tidsbegrenset opphold. Maksimalt skulle slike ha en varighet på ett år. Fra

Elma Peckosic og sønnen Tarik.

FOTO: ODD IGLEBÆK

1995 ble den nye loven brukt med seks måneders intervaller overfor 3000 bosniere med kroatiske pass.

Svenske myndigheter hevdet at disse flyktningene, i alle fall formelt, var kroater og derfor kunne vende hjem da krigshandlingene var avsluttet. Selv mente de at de var bosniere, som hadde skaffet seg kroatiske pass på sin vei bort fra Bosnia via Kroatia.

Mange av disse bosnia-kroatene ble gående i kronisk uvisshet fram til sommeren 1998. Loven om den midlertidige beskyttelsen fungerte ikke og et nytt regjeringsvedtak måtte til. Avgjørelsen førte til at storparten fikk bli i Sverige. Et viktig argument mot tilbakesending var deres frykt for å bli brukt av kroatiske myndigheter til å befolke de delene av Kroatia som fram til 1995 var befolket av kroatiske serbere. Samlet har dermed omlag 60 000 bosniere fått rett til permanent oppholdstilstand i Sverige.

Norsk debatt. Et viktig element i den norske diskusjonen om midlertidig beskyttelse var en teori om at ressursene til flyktningarbeid i verden var begrenset, skriver Jan-Paul Brekke. Og skulle disse rekke til alle kunne man ikke være flyktning for lenge. Det kommer stadig nye til døra. Noen måtte derfor vende tilbake til hjemlandet for at andre skulle kunne komme inn.

Særlig Kommunaldepartementet og Flyktningerådet forfektet slike standpunkter.

Etter Dayton-avtalen i desember 1995 ble det også satset på økonomiske lokkemidler for å få til tilbakevending. Heller ikke dette virkemidlet har gitt særlig resultat med henblikk på retur.

I Norge ble ordningen med midlertidig beskyttelse først formelt opphevet 31. desember 1998. Da hadde kommunalminister Ragnhild Queseth Haarstad tre måneder før dette sagt at hennes regjering ikke ville tvinge noen bosniske flyktninger tilbake til hjemlandet. Under seminaret gjentok hun dette.

- Ingen jobb å få i Bosnia

MOSTAR (b-a): - Vi har prøvd alt men her er det ingen jobb å få. Det siste min mann prøvde var en jobb som billakerer. Den fikk han heller ikke.

• ODD IGLEBÆK

Det er Elma Peckosic som sier dette. Hennes mann er utdannet sivilingeniør og arbeidet før krigen for det store jugoslaviske selskapet UNIS. Sjøl er hun utdannet lærer, men også hun er arbeidsløs. For snart et år siden vendte familien Peckosic tilbake til hjembyen Mostar. Før dette var de flyktninger i Norge, men de håpet at det skulle være visse muligheter. Slik har det ikke gått: - Det er klart vi er skuffet, men vi håper, sier Elma Peckosic.

Vi møter henne og sønnen Tarik på vei til familien med en pakke fra Norge de har hentet på posten.

- Før krigen hadde vi egen leilighet, men nå har vi ett rom hos min mor. Vi er seks personer, fire barn og oss to voksne. Flere boliger ville nok kunne hjelpe på trangboddheten, men ikke for å flere flyktninger til å vende hjem. Arbeidsløsheten er for stor, sier hun.

Fortsatt er en million bosniere flyktninger. Nesten like mange er internt fordrevne. Sannsynligheten for at en større del av disse vil komme tilbake til sine hjem i overskuelig framtid er liten. Årsaken er fortsatt frykt for etniske overgrep og en arbeidsløshet på offisielt 64 prosent.

”

Bosniere ble en prøveklut for den nye flyktning-politikken.

Kommunal- og regionalminister Ragnhild Queseth Haarstad

«Bruk og kast» – i ekteskapet

AV CLETUS PONELLA

Det tradisjonelle ekteskapet er i krise i Afrika. Hastige ekteskap, løse samboerskap og opprivende skilsmisser har overtatt for en prosess som før var et høytidelig familieanliggende, der man skulle ta seg tid, tenke seg om og gjerne planlegge litt strategisk. Kvinnefrigjøring, sier noen. Dessverre, i den «nye tid» er det igjen kvinnene som taper.

sett fra sør

I spalten **Sett fra Sør** vil du møte ulike korrespondenter fra afrikanske land.

Hjemme i det sørlige Tanzania hadde min onkel George Felix lett i en hel uke etter datteren Maria. En kveld mens vi satt rundt ildstedet i onkels hus kom en eldre mann inn og fortalte oss de gode nyhetene om hvor onkels datter befant seg. Nåja, helt gode var kanskje ikke nyhetene. Hun hadde slått seg i lag med en av naboens sønner og de var enige om å gifte seg.

Den gamle mannen hadde med seg 5000 shilling fra naboen som en kompensasjon for at onkels datter var «stjålet» ut av hjemmet uten at foreldrene visste noe. Den gamle mannen og min onkel satte seg ned for å diskutere brudeprisen. De ble enige om at 30 000 shilling skulle betales innen en måned etter brylluppet.

En måned seinere besøkte jeg igjen min onkel. Datteren Maria hadde flyttet hjem igjen og hun var i dårlig humør. Bare tre uker etter at hun hadde flyttet sammen med naboens sønn, hadde det oppstått en krise i forholdet og de hadde bestemt seg for å skille lag. Rettere sagt: Maria ble kastet på dør av sin nye mann. Han hadde funnet ei jente som, etter hans mening, var enda

Maria ble kastet på dør av sin nye mann – etter tre uker. Han hadde funnet ei jente som, etter hans mening, var enda penere enn henne.

Cletus Ponella er informasjonssjef ved Tanzanias parlament, tidligere journalist og nåværende korrespondent for bladet Mango, utgitt av Norsk Fredskorps-samband.

penere enn Maria. Og da måtte Maria pakke sammen og reise hjem til foreldrene sine igjen etter bare tre ukers «ekteskap».

Denne historien er typisk for forholdet mellom menn og kvinner både i byer og på landsbygda i Tanzania. Ekteskapet har fått et preg av å gi og ta, ofte uten tanke på å bygge opp et langsiktig forhold. Mange tanzanianske menn skal være lykkelige over at deres kvinnelige partnere vet lite om lov og rett knyttet til ekteskap og skilsmisse. Uvitenheten, både blant menn og kvinner, gjør at mannen bare forteller at kona må reise hjem uten noen form for rettigheter eller separasjonstid. Noen ganger kommer kona tilbake for å hente sine eiendeler, andre ganger ikke.

Denne utviklingen av ekteskap og samliv representerer en overgang mellom det tradisjonelle ekteskapet, der foreldrene og eldre familiemedlemmer til de som gifter seg har viktige roller, og det «moderne» ekteskapet, som er regulert av offentlige lover og rettigheter. Mange av dagens ekteskap i Tanzania har ikke tilhørighet verken i det gamle eller moderne, og oftest er det kvinnene som får lide.

Før var det forbundet med skam å «stjele» en aktverdigg mannens datter.

Tanzanianske menn skal være glade for at deres koner vet lite om lov og rett knyttet til ekteskap og skilsmisse, skriver artikkelforfatteren.

FOTO: PER KR. LUNDEN

Dette måtte gjøres opp med en bot som de eldste i familien forhandlet seg fram til. Nå kan det gå flere år før datterens nye mann tar seg tid til å besøke og bli kjent med sin nye svingefamilie.

De unge hevder at de ikke vil blande foreldrene opp i sine ekteskap, og at de er gamle nok til å klare seg selv. Mange tar seg heller ikke bryet med å gifte seg på skikkelig vis og lever «papirløst» og uten noen form for avtaler. Dette er vel og bra, men her åpner muligheten seg for at de nygifte menn virkelig kan behandle sine nye koner på de mest uverdige måter.

Når mannen kaster kona på dør, har hun sjelden noe annet valg enn å reise. Den eldre garde argumenterer derfor fortsatt for at det er viktig å ha et skikkelig bryllup med stor fest og alle formaliteter ordnet. Da blir det også mye vanskeligere å skille seg igjen.

Mange unge menn mener de er i sin fulle rett når de kaster ut konene sine. Den tilbakevendende årsaken er kvinners påståtte utroskap.

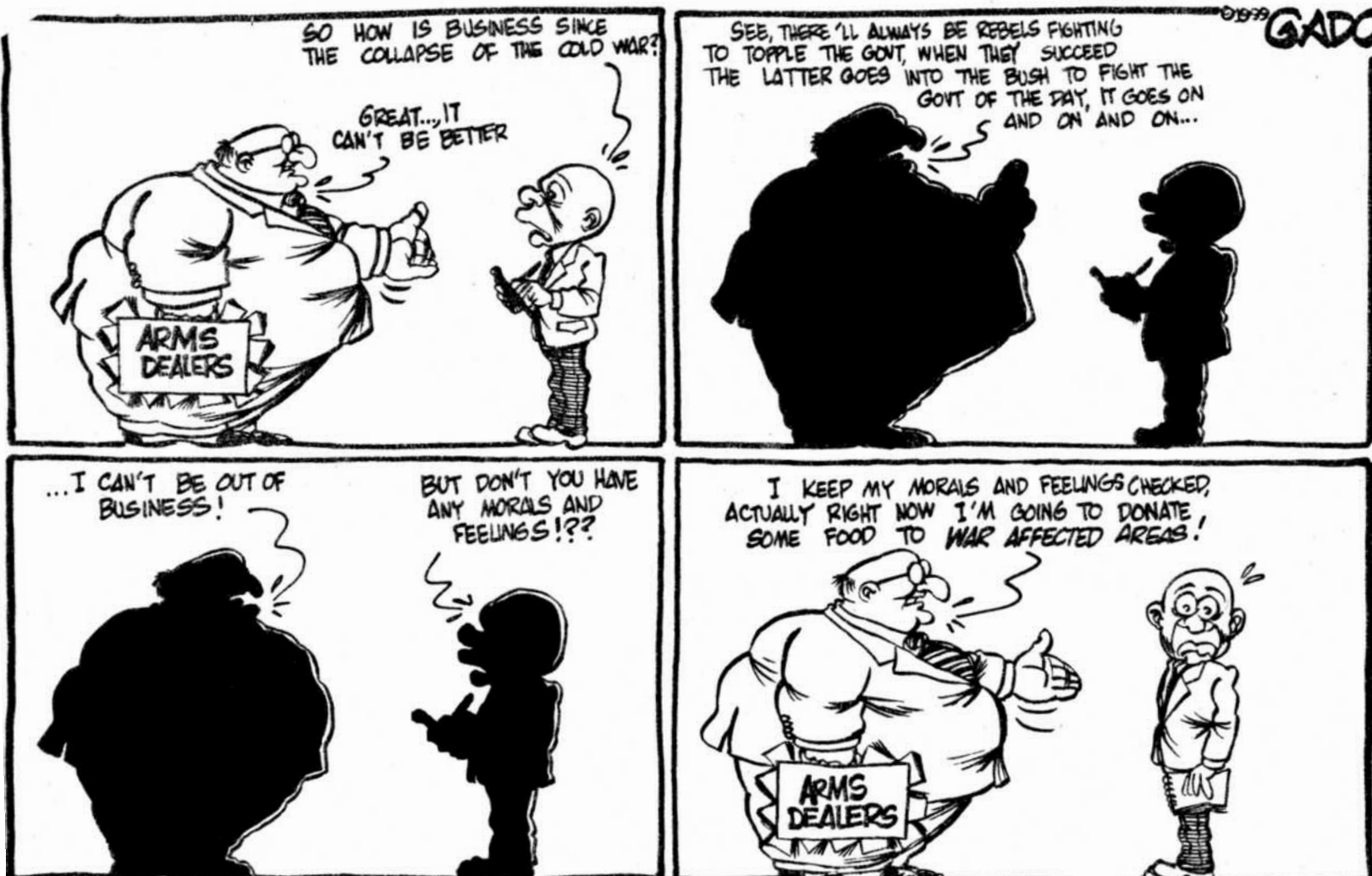
Når kvinner begynner å gå med bukser like etter bryllupet i kirken, skal du være på vakt. Da har de skumle planer mens mannen er på jobb, forklarte en ung mann meg nylig.

Mange menns sjalusi ser ut til å være grenseløs, og løst funderte påstander slynges ut mot kvinner som beskyldes for et utsvevende liv i mannens fravær. Samtidig ser mannen det ofte som sin fulle rett å ha sine svin på skogen.

Kanskje vi skulle ta oss tid til å lytte litt mer til de gamle menn – og kvinner – som vil ha ekteskap i respekt for tradisjoner og lojalitet overfor medmennesker?

Noe har de sikkert å lære oss også i dag.

Gados verden

Tanzanianeren Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen Daily Nation.

«Menneskelig sikkerhet» – vår nye fanesak?

AV STEIN VILLUMSTAD,
KIRKENS NØDHJELP

Om Norge vil ta ledelsen i et nytt og utfordrende prosjekt i internasjonalt samarbeid vil vise seg på et utenriksministermøte i Bergen 19. og 20. mai i år. «Menneskelig sikkerhet» (en dårlig oversettelse av det engelske begrepet «human security») kan bli et nytt fokus i norsk utenrikspolitikk. Dette bør ønskes velkommen som en god mulighet til å fremme utviklingen av et levende sivil samfunn både i Norge og i land Norge forholder seg til. Norge kan bygge på sin posisjon som «humanitær stormakt».

«Menneskelig sikkerhet» er et spennende begrep som på en helhetlig måte kan sette mennesket i sentrum for internasjonal politikk, uten å frata staten dens behov for sikkerhet og legitimitet. Sammenhengen mellom individet, lokalsamfunnet, den etniske eller kulturelle gruppen og staten og ikke-statlige aktører utfordres. «Menneskelig sikkerhet» innebærer fokus på enkeltmenneskenes rett til sikkerhet mot all form for fysisk vold. Begrepet gir grupper og individer både mulighet og plikt til å involvere seg i et arbeid som går på tvers av gamle skillerlinjer. Motstands- og opprørsbevegelser er like forpliktet og må holdes ansvarlig for menneskers sikkerhet på samme måte som stater.

Norge og Canada har innledet et samarbeid i den såkalte «Lysøen-prosessen» der «menneskelig sikkerhet» ligger til grunn. Elleve land har allerede meldt seg på prosessen. De elleve landene representerer en uvanlig allianse. Ved siden av de to initiativtakerne har blant annet Sør-Afrika, Chile, Jordan og Slovenia, i tillegg til europeiske land, ønsket å være med på utenriksministermøtet i Bergen. Interessen for det nye konseptet er stor, og vi kan se konturene av en større og spennende allianse som går på tvers av eksisterende grupperinger. Nord, Sør, Øst og Vest i samme allianse rundt en politikk som krever tett samarbeid mellom staten og de ikke-statlige aktørene, er en naturlig videreføring av norsk utenrikspolitikk. «Lysøen-prosessen» skal utvikle konseptet og identifisere de praktisk politiske handlingene som følger av dette.

Internasjonalt samarbeid må i stadig sterkere grad ta hensyn til at nasjonalstatenes regjeringer ikke lenger fullt ut kontrollerer utviklingen langs nasjonale grenser. Samarbeidet må ta nye former, bygd på nye allianser.

Opprettelsen av en internasjonal kriminaldomstol signaliserer at nytenkning i internasjonalt samkvem er nødvendig. Mennesker som har opplevd massakrer i tidligere Jugoslavia eller Rwanda har krav på en beskyttelse som nasjonalstatene ikke er i stand til å garantere. Det internasjonale samfunnet må derfor gripe inn for å sikre menneskers sikkerhet og regionens stabilitet. Eksempelene Jugoslavia og Rwanda viser at interne konflikter og voldsbruk har direkte betydning for naboland og regioner. Destabiliseringen i disse landene medfører ukontrollerte flommer av håndvåpen, alvorlige krenkelser av menneskerettighetene, paralysering av økonomien og økning av voldskriminalitet innenfor landene og i nabolandene. Vi har sett alvorlige ringvirkninger som også har betydning for økt organisert voldsbruk og kriminalitet i Norge. Enkeltmennesker er i økende

Mennesker som har opplevd massakrer i tidligere Jugoslavia eller Rwanda (bildet) har krav på en beskyttelse som nasjonalstatene ikke er i stand til å garantere, skriver artikkelforfatteren.

FOTO: PASCAL GUYOT, EPA/SCANPIX

kronikk

” Internasjonalt samarbeid må ta hensyn til at nasjonalstatenes regjeringer ikke lenger fullt ut kontrollerer utviklingen langs nasjonale grenser. Samarbeidet må ta nye former, bygd på nye allianser.

grad direkte påvirket av hva som skjer langt utenfor landets grenser. Kapital, kultur, informasjon, varer og tjenester flyter over landegrensene, og et globalt marked vokser fram med sterk økonomisk vekst for noen, samtidig som store grupper taper i kampen om markedstilgang og innflytelse. Nasjoner og mennesker taper i den globale konkurransen og fratras muligheten til å styre sin framtid. De fattige i land som Sør-Afrika og Russland blir gjestand for de rike og mektiges utbytting, enten de rike er multinasjonale selskaper, konsumenter i velferdsstatene i USA og Europa, eller de lokale maktelitene med tilgang til det globale marked. Det er en tett sammenheng mellom den globale dynamikk og individers og lokalsamfunns sikkerhet og framtidsutsikter.

En dynamisk politikk rundt menneskelig sikkerhet krever respekt for et selvstendig og uavhengig sivil samfunn. Utvikling av det sivile samfunn må være avgjørende i en «menneskelig sikkerhetspolitikk». Ikke alle land som har sagt seg interessert i «Lysøen-prosessen» har hva vi regner som et fungerende sivil samfunn. Dette blir en stor ut-

fordring for prosessen. Den «norske modellen» med kritisk og tett samarbeid mellom staten og frivillige organisasjoner passer som hånd i hanske i dette arbeidet. Norge må imidlertid sørge for at ikke-statlige aktører i alle samarbeidslandene trekkes inn i prosessen slik at de blir representert i Bergen i mai.

I bunnen av begrepet menneskelig sikkerhet ligger menneskerettighetene. Systematisk overvåking av menneskerettighetssituasjonen kan på et tidlig tidspunkt avdekke fare for trussel mot den menneskelige sikkerhet i land, deler av land eller områder på tvers av landegrensene. «Sikring av menneskerettigheter og overholdelse av internasjonal humanitær rett er helt avgjørende for at ikke det internasjonale samfunn vil gå i oppløsning», skriver utenriksministrene Axworthy og Vollebæk i en artikkel i International Herald Tribune i oktober i fjor.

Mer enn noen gang er sosial, kulturell og økonomisk utvikling knyttet til den globale «helsetilstand». Økonomiske kriser i Asia og Brasil er ferske eksempler. Løsningene må finnes på tvers av nasjoner, og ta utgangspunkt i at mennesker har grunnleggende sikkerhet for «å gi dem utvidede valgmuligheter for

sine liv». (En utbredt definisjon på menneskelig utvikling).

FNs utviklingsorganisasjon, UNDP, lanserte begrepet «security first» i sin 1994-rapport om menneskelig utvikling. Det er umulig å tenke seg en bæredyktig utvikling uten at menneskene nyter et minimum av sikkerhet fra undertrykkelse, vold, krig, sult, naturkatastrofer og økonomisk utbytting. UNDPs rapport ble mottatt med skepsis av kirker og andre sivilsamfunns-institusjoner i autoritære land. Ordet sikkerhet ga assosiasjoner til statlig maktmisbruk. Rapporten pekte imidlertid på et forhold som må følges opp: Grunnlaget for menneskelig utvikling er at mennesket har et minimum av sikkerhet. Derfor er det viktig med en balansert politikk som setter inn virkemidler for å trygge sikkerhet og samtidig gir grunnlag for utvikling.

Begrepet «menneskelig sikkerhet» kan danne grunnlag for en helhetlig tilnærming hvor elementer som ellers kan synes mer eller mindre viktig faller på plass i helheten. Fire eksempler kan illustrere dette:

Fortsettelse og styrking av arbeidet med menneskerettighetene i bred forstand er grunnlaget. I arbeidet med menneskelig sikkerhet er det viktig å ikke lage prioriteter mellom de ulike typene menneskerettigheter. De sivile, politiske, økonomiske og kulturelle rettighetene utfyller hverandre og må være sentrale i både staters og frivillige organisasjoners arbeid i eget land og over landegrensene.

Kampen mot landminer faller inn som viktig element i en praktisk handling. Betydningen av denne kampen ligger ikke bare i fjerning av landminene, men de nye alliansene som førte til at konvensjonen mot dem ble undertegnet 1. mars i fjor.

Kampen for å kontrollere og redusere spredningen av håndvåpen vil være av stor betydning i denne større sammenhengen. Det er ansett av 80-90 prosent av mennesker som dør en voldelig død, er ofre for håndvåpen (bærbare våpen). Samtidig utgjør disse våpnene en alt overveiende trussel mot menneskelig utvikling i en rekke land som er drevet inn i tragiske interne konflikter.

Multinasjonale selskaper har en enorm makt i land og områder. Derfor bør arbeidet med globale prinsipper for multinasjonale selskapers forhold til menneskerettigheter, de ansattes sikkerhet og miljøvirkninger i samfunnene de etablerer seg være del av det større begrepet menneskelig sikkerhet.

«Menneskelig sikkerhet» truer ikke eksisterende allianser, men kan være et spennende nytt fokus i norsk utenrikspolitikk. Det kan skape allianser på tvers av gamle skillerlinjer, og bringe dialog mellom staten og ikke-statlige aktører inn i nye og konstruktive utfordringer. «Lysøen 2»-møtet i mai vil vise om Norge er med på å bryte nytt land i internasjonal politikk.

Stein Villumstad er katastrofeleder i Kirkens Nødhjelp. Han deltok i en idédugnad om «human security» i Ottawa i februar i år. Den ble gjennomført som ledd i «Lysøen-prosessen»

Kvinner i krigens skygge

AV KARI METTE MONSEN

ANGOLA

Adeleide João Miguel er en typisk angolansk bonde, eneforsørger og ukependler. Jordet hennes ligger så langt unna at hun går dit på mandag morgen og kommer tilbake fredag ettermiddag eller lørdag. Hun bor i Sabendo Andar, en landsby med drøyt 100 innbyggere sju mil øst for hovedstaden Luanda.

Adeleide og de andre kvinnene i Sabendo Andar ønsker velkommen til «den moderne byen». De har god tid til å fortelle mens de venter på regnet. De forteller om livet den gangen de måtte langt etter vann. «Da begynte vi dagen mens det ennå var natt». Med støtte fra frivillige organisasjoner har innbyggerne bygd vannpost, helsepost og skole.

Adeleide er en av organisatorene og drivkreftene i utviklingsarbeidet. Hun er medlem av OMA, som var regjeringspartiets kvinneorganisasjon og som nå er en uavhengig, men svekket organisasjon uten særlig innflytelse.

Politikk mener kvinnene at de ikke forstår så mye av. Det er ikke mange som forstår det som foregår i Angola. Kvinnene i Sabendo Andar har ikke en gang tilgang på aviser, og om de hadde hatt det, ville de ikke kunnet lese dem. De få transistorradiene som finnes har mennene monopol på.

Adeleide er ingen typisk angolansk kvinne, og den typiske angolanske kvinne finnes heller ikke. Hennes situasjon er avhengig av hvilken sosial klasse hun tilhører, om hun bor i byen eller på landet, i UNITA eller regjeringkontrollert område, og om hun er flyktning eller ikke.

I Sabendo Andar snakker de om krigen slik vi nordmenn snakker om storm og uvær. Krigen er helt utenfor deres kontroll, og de kan bare håpe på at den ikke kommer tilbake og ødelegger det de prøver å bygge opp - enda en gang. Mange har bodd i Luanda ei stund på grunn av krigen. Nå øker folketallet i Sabendo Andar, men det er overvekt av eldre og barn som bor sammen med beste-foreldre. De unge prøver å få seg lønnet arbeid i byen.

I hovedstaden Luanda, en by konstruert for 400 000, melder BBC at det nå bor fem millioner - halvparten av befolkningen i Angola. Siden borgerkrigen blusset opp igjen i 1998, har strømmen av flyktninger til Luanda økt sterkt. Sanitetssystemet i byen har for lengst brutt sammen. Uten tilgang på vann og strøm, klumper folk seg sammen i slumområdene mellom stinkende fjell av søppel.

I Sabendo Andar er det heller ikke strøm, men det er helt fritt for søppel, og folk har anledning til å dyrke sin egen mat. De deler litt av maten de produserer med slektningene i Luanda og får til gjengjeld såpe, salt og matolje fra byen.

Angola har kvinnelig oljeminister, akkurat som Norge. Fiskeriministeren er også kvinne, og den angolanske grunnloven er nærmest ideell fra et kvinnespektiv. Dette kan gi et førsteinntrykk av Angola som et land der kvinnenes stilling er sterk. Slik er det ikke.

Kvinnene blir holdt utenfor beslutningsorganer og er på tross av sin kompetanse som konfliktløser i storfamilien, ikke involvert i fredsprosessen. Det er de tradisjonelle og ikke de nasjonale lovene som regu-

Enslige landsbykvinner som Adeleide João Miguel er de som lider mest under Angola-krigens nød og lovløshet.

FOTO: TOR MONSEN

møter med mennesker

Skriv til oss om **dine** erfaringer, **dine** historier, **dine** møter med mennesker i andre kulturer. Maks. lengde cirka 70 linjer. (Bidrag som brukes blir honorert.)

I Sabendo Andar snakker de om krigen slik vi nordmenn snakker om storm og uvær.

lerer kvinners liv. Angolanere flest mener at dersom kvinnene i Angola hadde kjent til loven og krevd sine rettigheter, ville loven blitt endret. Kjønsrollene er tradisjonelle, og en kvinnes status er knyttet opp til hennes evne til å føde barn. Kvinner som deltar på møter blir ofte ikke talt med når referatet skrives. Den stolte familiefaren som har konstruert ny latrine, forklarer at den brukes av fire personer. Dette høres rart ut, familien er stor. Han oppklarer det fort med å tilføye at «ja, vi lar selvsagt kvinnene og barna få lov til å bruke latrinen også.»

Kvinnene dyrker jorda i Angola, mange av dem enker etter menn som falt i krigen. De lever med fattigdommen, ansvaret for familien og marerittene fra krigen 24 timer i døgnet. Fordi kvinnene arbeider på jorda og ofte må gå langt etter ved og vann, er de også utsatt for å bli lemlestet i mineulykker.

Kombinasjonen krig og tradisjonell aksept for polygami fører til økt flerkoneri. Mennene har mindre tid og ressurser til den enkelte kone og barna. En enslig kvinne i Angola har svært lav status, og kvinnene aksepterer derfor å dele mannen sin med flere, selv om det betyr at de ikke kan forvente verken fysisk eller økonomisk støtte fra ham.

Voldskulturen øker i dagens Angola. Krigens voldsomheter har ført til økt vold i hjemmene og på gata. Folk forsvarer liv og eiendom ved hjelp av familieinnflytelse, penger eller våpen. Det udisiplinerte politi-

I Sabendo Andar snakker de om krigen slik vi nordmenn snakker om storm og uvær.

Kari Mette Monsen har vært kvinnekoordinator og instruktør i minebevisstgjøring for Norsk Folkehjelp i Angola. Tidligere har hun vært lærer i Zimbabwe.

et tyr ofte selv til ulovligheter i stedet for å bidra til å opprettholde lov og orden.

Sammenbruddet i rettssystemet rammer alle, men konsekvensene er mer dramatiske for kvinner. De som mangler fysisk styrke og våpen, nemlig kvinner og barn, trenger lovens beskyttelse mest. Den sterkeste vinner - kvinnene taper.

hvem? hvor?
hva i all verden?

- Hvem er dette?
- Hvilket år fyller Yassir Arafat 70 år?
- Har Zanzibar egen president?
- I hvilket land bor Khmer-folket?
- Hva står OSSE for?
- Hva pryder den røde bakgrunn i det vietnamesiske flagget?
- Norge sendte nylig valgobrev til et afrikansk land. Hvilket?
- Grener Nicaragua til Costa Rica?
- Hvor stor del av verdens befolkning lever i Kina?
- Når foregikk Biafra-krigen?
- Hvor finner vi Mekongdeltaet?
- Hva betyr det spanske ordet «loco»?
- Hvilket år ble FNs erklæring om menneskerettigheter vedtatt?
- I pressen leste vi nylig om Ketil Bjørnstad og Erik Byes første opptreden sammen. Hvor skjedde det?
- Hvem er «de fem store» i bistandssammenheng?
- Og hvem regnes blant «de fem store» (The big five) i det afrikanske dyrelivet?
- Hvem er generalsekretær i Kirkens Nødhjelp?
- Hva het Bangladesh før 25. mars 1971?
- I pressen kunne vi nylig lese om «Aksjon Jubilee 2000», kampanjen for å slette u-landsgjelda ved årtusenskiftet. Hvilken kjent popartist tok initiativet til denne aksjonen som har fått med seg blant andre Paven, Muhammed Ali og Dalai Lama som frontfigurer?
- Hvilket «Kapp» ligger nærmest Sydpolen: Kapp Horn eller Kapp det gode håp?

(Svar på side 23)

Bistandsaktuelt spørrespalte er laget av Arve Norheim.

UNDERDIREKTØR TIL AVDELING FOR KULTUR OG SAMFUNNSKONTAKT

(MIDLERTIDIG FOR 2 ÅR)

Ved Avdeling for kultur og samfunnskontakt er det ledig stilling som underdirektør. Stillingen er knyttet til avdelingsledelsen og er ledig for midlertidig tilsetting for 2 år (vikariat), med mulighet for forlengelse.

Avdelingen er tillagt ansvaret for NORADs kontakt med det norske samfunnet, herunder informasjon om målsettingene for, og resultatene av norsk bistand og kultursamarbeid. Kultursamarbeidet og informasjonsaktivitetene er organisert i forskjellige enheter.

Stillingen innebærer at man er nestleder for avdelingen med koordineringsfunksjoner, og at man er stedfortreder for avdelingsdirektøren. Arbeidet omfatter både informasjons-, kultur- og forvaltningsrelaterte oppgaver.

Vi søker en person med ledererfaring som er vant til å tenke strategisk og gjøre bruk av forskjellige virkemidler overfor ulike målgrupper. Bred kontaktflate overfor det norske samfunn er en forutsetning, i tillegg er innsikt i bistand og utviklingsspørsmål en fordel. Kunnskap om offentlig forvaltning, evne til analyse og planlegging av informasjonstiltak, resultatorientering, erfaring fra prosjektarbeid og engelskkunnskap vil bli vektlagt. Det stilles dessuten krav om gode samarbeidsevner samt personlig egnethet.

Lønnstrinn 43-60, avhengig av kvalifikasjoner.

Nærmere opplysninger ved avd. dir Raymond Johansen tlf 22 31 46 81 eller underdir. Bjørn Johannessen, tlf. 22 31 46 83.

Søknader merkes AKS 99/10 og sendes innen 19. mars 1999 til NORAD, Avdeling for kultur og samfunnskontakt, postboks 8034 Dep. 0030 OSLO.

NORAD
DIREKTORATET FOR
UTVIKLINGSHJELP
NORWEGIAN AGENCY FOR
DEVELOPMENT COOPERATION

Mikrokreditt – mulig i praksis?

AV NILS ATLE KROKEIDE

Bistandsaktuelt nr. 1/99 hadde en rekke artikler som på ulike måter viste at dette med mikrokreditt ikke er så enkelt som det av og til har vært gitt uttrykk for. Det er ikke vanskelig å være enig i dette. Det er likevel nyttig ikke å skjære alle over en og samme kam.

Stiftelsen Diaconía-FRIF er et eksempel på at det nytter. Denne stiftelsen ble startet i Bolivia i 1991. Før oppstart ble det foretatt en relativt grundig planlegging. En rekke ulike modeller for å arbeide med inn-tekstsskapende virksomhet ble vurdert og forkastet. Da den endelige prosjektplanen var ferdig i 1990, hadde planarbeidet pågått i over to år og de viktigste elementene i prosjektplanen var:

- Prosjektet skulle bli bærekraftig og kunne dekke alle driftskostnader etter en periode på tre år.
- Virksomheten skulle organiseres i egen stiftelse.
- Målgruppen var klart definert til geografiske områder.
- Det skulle utvikles en lokal stab av medarbeidere med en fleksibel organisasjon, men med god administrativ standard.
- Et nært samarbeid med lokale organisasjoner.
- Det skulle gis lån både til næringsvirksomhet og til boligbygging.

Til tross for en plan med klare strategier og målsettinger var oppstarten ikke lett. Etter ca ett års drift var det klare tegn til krise i organisasjonen. Andelen av kunder som var på etter-skudd med betaling av renter og avdrag, var på ca 20%. I noen måneder i starten av 1993 ble det derfor ikke innvilget nye lån. All innsats ble konsentrert om å komme ajour, og en lyktes.

Etter at problemene ble overvunnet, har Diaconía-FRIF hatt en eventyrlig utvikling. Noen nøkkeltall viser dette.

År	Antall lån	Lånebeløp i 1000 USD	Under/overskudd i USD
1991	54	44	-8.490
1992	586	392	-14.277
1993	2124	491	-2.217
1994	1826	601	77.619
1995	2913	1.448	104.519
1996	4843	2.016	77.875
1997	7222	3.109	289.806
1998	10.110	4.436	509.293

Gjennomsnittlig lånebeløp er på 704 US dollar med en tilbakebetalingstid på under ett år. For å sikre at lånene blir tilbakebetalt har en brukt de fleste av de former for garantier som er kjent fra mikrokreditt. Etter at startproblemer ble overvunnet, har ikke tilbakebetaling vært noe stort problem. Registrerte tap er på under 1% av utlånte

midler. De aller fleste av kundene er familiebedrifter hvor begge ektefeller regner seg selv som eiere. Bedriftene er små med gjennomsnittlig tre ansatte inkludert eierne. I løpet av den siste evalueringen av Diaconía-FRIF ble utviklingen i disse bedriftene registrert.

Resultatene viser at i løpet av den perioden disse bedriftene var kunder i Diaconía-FRIF, viste de som gruppe en positiv vekst. De fleste bedriftene kunne vise til en årlig vekst på mellom 10 og 20 prosent. Til sammenligning var veksten i netto nasjonalprodukt i Bolivia i 1997 på 4,11 prosent. Utviklingen i antall ansatte viste en vekst på gjennomsnittlig 1,8 ansatte pr. bedrift i løpet av den tiden de var kunder i stiftelsen.

Den viktigste årsaken til både god og dårlig utvikling i en bedrift vil en alltid finne hos de ansatte og eierne. Ytre forhold kan derfor bare legge forholdene til rette og stimulere. Den positive makroøkonomiske utvikling i Bolivia i den samme periode har utvilsomt vært viktig. Vi vet heller ikke om uformell sektor i landet faktisk vokser mye raskere enn hva de generelle nasjonaløkonomiske faktorer skulle tilsi.

Den konkrete dataanalyse av det foreliggende materiale viser at det finnes positive sammenhenger mellom det faktum at en bedrift har lån i Diaconía-FRIF og veksten i bedriftene. En regresjonsanalyse mellom lån til bedriftene og antall nye arbeidsplasser viser en statistisk signifikant lineær sammenheng mellom lånebeløp og vekst i antall arbeidsplasser.

Andre faktorer som er vurdert, er endring i salg, i størrelsen på overskudd, verdi av arbeidskapital og produksjonsutstyr. Alle disse faktorer viser i varierende grad at det finnes sammenheng mellom et nytt lån fra stiftelsen og utviklingen i bedriftene. Det synes derfor nærliggende å konkludere med at lån fra Diaconía-FRIF har vært en av flere positive faktorer som har bidratt til

denne utviklingen.

Begrepet «de fattigste av de fattige» er upresist og lite egnet som analytisk begrep. Det vil alltid være mulig å finne grupper som er enda fattigere. Det er derfor mer tjen-

lig å snakke om mennesker innenfor grupper av fattige. Når en så disse med mikrokreditt? Bruk av kreditt forutsetter evne til økonomisk tilbakebetaling med renter. Det må derfor være et minimum av økonomisk overskudd eller innsparing for at kreditt skal være meningsfull. Når dette er sagt, er det likevel riktig å peke på at mikrokreditt som er or-

8 · TEMA
1999 · bistandsaktuelt
bistandsaktuelt · 1999
TEMA · 9

Avliver myter om mikrokreditt

- Mikrokreditt bør bli nettdrift, mener gjøvelandenes ekspertgruppe

TEMA: NORSKE De som driver med mikrokreditt må forstå at det innebærer mer enn å være en bil økonomisk bærekraftig.

Norske styring har et stort potensial for å bli et bil økonomisk bærekraftig. De som driver med mikrokreditt må forstå at det innebærer mer enn å være en bil økonomisk bærekraftig.

TEMA: NORSKE De som driver med mikrokreditt må forstå at det innebærer mer enn å være en bil økonomisk bærekraftig.

TEMA: NORSKE De som driver med mikrokreditt må forstå at det innebærer mer enn å være en bil økonomisk bærekraftig.

TEMA: NORSKE De som driver med mikrokreditt må forstå at det innebærer mer enn å være en bil økonomisk bærekraftig.

Faksimile fra Bistandsaktuelt nr. 1/99.

De fleste bedriftene kunne vise til en årlig vekst på mellom 10 og 20 prosent. Til sammenligning var veksten i nasjonalprodukt på drøyt 4 prosent.

debatt

organisert på en god måte, har vist seg å nå frem til grupper av mennesker som er langt nede på en fattigdomsskala.

I tilfellet Diaconía-FRIF har det vist seg å være mulig å drive virksomheten rettet mot en befolkningsgruppe som nasjonalt sett blir regnet som marginal med stor fattigdom. På landsbygda arbeider Diaconía-FRIF blant annet i provinsen Pacajes på Altiplano. Dette er økonomisk sett en av de fattigste provinser i Bolivia med 95% av befolkningen under fattigdomsgrensen etter nasjonal statistikk.

Diaconía-FRIF har vist seg å være økonomisk bærekraftig. Samtlige avdelingskontorer går med over-

skudd, og det foregår ingen kryss-subsidiering. Overskuddet er også stort nok til at det dekker opp for inflasjonstap på kapitalen, og det gir i tillegg en forrentning av egenkapitalen.

Den viktigste lærdommen fra Diaconía-FRIF er at det er fullt mulig å organisere bærekraftig mikrokreditt rettet mot marginale grupper i samfunnet. Det er likevel en rekke forutsetninger som må være til stede for at dette skal lykkes. Mikrokreditt er vanskelig, og det kreves at aktørene tar dette på alvor.

Nils Atle Krokeide er siviløkonom med erfaring fra offentlig finansiering i Industrifondet og 9 år med bistandsarbeid i Bolivia. Han er i dag rådgiver for ulike norske frivillige organisasjoner i mikrokreditt-spørsmål.

Ny direktør / daglig leder

FOKUS er et kompetanse- og ressurscenter på internasjonale kvinnespørsmål. FOKUS koordinerer et samarbeid mellom 52 kvinneorganisasjoner og kvinneutvalg i Norge. FOKUS forvalter rammeavtaler med NORAD for utviklingssamarbeid og informasjon på 20 mill. kroner i årlig. FOKUS skal bidra til å styrke kontakten og samarbeidet mellom norske kvinneorganisasjoner i deres internasjonale engasjement, og gjennom bistands- og prosjektarbeid medvirke til å bedre kvinners sosiale, økonomiske og politiske situasjon internasjonalt, med hovedvekt på landene i sør. Gjennom informasjonsvirksomhet skal FOKUS medvirke til økt kunnskap om og forståelse i det norske samfunnet for kvinners situasjon og rolle i et utviklingsperspektiv. FOKUS går inn i en ny og utfordrende periode, og søker en leder med engasjement og gode kvalifikasjoner

Søkere bør ha:

- kompetanse og erfaring innen kvinnevern, bistand, utviklings- og nettverksarbeid
- Nord/Sør-kunnskap og internasjonal erfaring
- ledererfaring/administrativ erfaring
- gode kommunikasjonssegenskaper
- stor arbeidskapasitet
- gode språkkunnskaper i engelsk skriftlig og muntlig
- relevant høyere utdanning på universitetsnivå

Søknadsfrist: 1. april. Tiltredelse: 1. august. Lønns plassering ltr. 44-48 i Statens lønnsregulativ, samt dekning av pensjonsavtale.

Søknad med CV og attester sendes FOKUS, Storgaten 33c, 0184 Oslo. Nærmere informasjon om stillingen kan fås hos daglig leder i FOKUS, Elisabeth Eie, tlf.: 22 98 26 11.

FORUM FOR WOMEN AND DEVELOPMENT
FORUM FOR KVINNER OG UTVIKLINGSSPØRSMÅL

FOKUS

Neste bistandsaktuelt kommer ca. 16. april

For få aviser?

Får du mange nok eksemplarer av Bistandsaktuelt til din organisasjon? Har du medarbeidere i innland eller utland som ikke mottar avisen? Trenger du et antall eksemplarer til utdeling på et møte, en konferanse eller et seminar? **Meld inn dine ønsker til Bistandsaktuelt – pr. brev, e-post, faks eller telefon.**

Prøv en stillingsannonse i Bistandsaktuelt!

nytt om navn

Har du skiftet jobb i det siste? Send oss en kort melding, maks. 4-5 setninger og gjerne et bilde. Ved plassmangel prioriterer vi de mest utadrettede stillingene.

Tor Elden fratrer som generalsekretær i Redd Barna i oktober/ november. Det annonseres nå etter hans etterfølger. Elden vil bli Redd Barnas stedlige representant i Zimbabwe og regionalrepresentant for det sørlige Afrika.

Ted Torfoss (40) er ansatt som bistandskonsulent i Landsforeningen for Hjerte- og Lungesyke (LHL). Torfoss skal arbeide med et nordisk forprosjekt for bistand til organisering av tuberkulosepasienter i Litauen og Sudan. Torfoss har tidligere arbeidet i Nicaragua. I tillegg har han arbeidet i Norges Blindforbund og som daglig leder (vikariat) i Funksjonshemmedes Bistandsstiftelse (FBS).

Turid Johansen Arnegaard er ansatt som prosjektordinator for det norske urfolksprogrammet ved Fafu. Hun skal følge opp programmets prosjekter i Guatemala, Chile, Paraguay og Peru. Arnegaard kommer fra Idegruppen om Nord/Sør ved Senter for utvikling og miljø der hun har vært ansatt som informasjonsleder. Hun er utdannet antropolog med feltarbeid fra Bolivia.

Erik Berg tiltrer sommeren 1999 som ambassaderåd ved ambassaden i Bangladesh, mens **Sven M. Medby** tiltrer medio april 1999 som ambassadesekretær ved samme ambassade.

Jan Arne Munkeby tiltrer sommeren 1999 som ministerråd ved ambassaden i Mosambik. Munkeby er utdannet siviløkonom ved Norges Handelshøgskole (NHH), i tillegg har han bakgrunn som blant annet lektor ved Valdres Yrkesskole, høgskolelektor ved Horten Ingeniørskole, rådgiver ved avdeling for Industri og Næringsliv i NORAD og som stedlig representant ved ambassaden i Gaborone. Munkeby er for tiden seksjonssjef for Det nordlige Afrika og Midt-Østen i NORAD.

Betsy E. Tunold tiltrer som ambassaderåd sommeren 1999 ved ambassaden i Sri Lanka, mens **Sven N. Rambøll** tiltrer som ambassadesekretær/ bistand i mai 1999 ved samme ambassade. **Arne Olsen** tiltrer som ambassadesekretær/bistand sommeren 1999 ved ambassaden i Tanzania. **Bjarte Hunnestad** tiltrer som ambassadesekretær/bistand juni 1999 ved ambassaden i Zambia.

Hege Hertzberg tiltrer som ambassadesekretær/bistand i august 1999 ved ambassaden i Zimbabwe. Hun er cand.mag fra Universitetet i Oslo (UiO) og har bakgrunn som blant annet leder i Norges Unge Venstre, daglig leder i u-landsinformasjon ved Norske Kvinners Nasjonalråd og som ambassadesekretær med ansvar for helsesektoren ved ambassaden i Gaborone. For tiden jobber Hertzberg som rådgiver på Seksjon for Menneskelige Ressurser og Institusjoner i NORAD.

Avdelingsdirektør **Thor S. Larsen** fylte 60 år den 26. februar i år. Larsen arbeidet fra og med 1985 med naturressursforvaltning og miljø i Afrika og i Asia som konsulent for NORAD.

Senere har han vært førsteamanuensis og professor II ved Norges Landbruks-høgskole, arbeidet ved NORADs representasjon i Zambia og som miljørådgiver for NORADs direktør. Larsen er for tiden direktør ved Landbrukshøgskolens Senter for Internasjonale Miljø og Utviklingsstudier, Noragric.

Lucy Smith tok ved årsskiftet over vervet som styreleder ved Institutt for menneskerettigheter. Smith var rektor ved Universitetet i Oslo frem til 1.1.99. Hun er nå tilbake i stillingen som professor ved Institutt for privat rett ved UiO. Smith overtok etter sokneprest **Trond Bakkevig**.

Tor Monsen, Toril Skjetne og Olav Huslid (til høyre) utgjør FN-sambandets nye informasjonsteam.

Tor Monsen er ansvarlig for informasjon om ILO – Den internasjonale arbeidsorganisasjonen – i FN-sambandet. Han kom fra informasjonsavdelingen i Norsk Folkehjelp. Før det var han forbundssekretær i Skolenes Landsforbund i LO, med ansvar for intern og ekstern informasjon. Tor Monsen har også lang erfaring fra skoleverket, både i Norge og Zimbabwe.

Olav Huslid ble ansatt som ny redaktør og presseansvarlig for FN-sambandet fra og med januar 1999. Han har tidligere jobbet for Dagbladet, NRK og an-

dre aviser i USA og Frankrike. De siste fem årene har han jobbet som presseoffiser for FNs informasjonskontor i Genève, Sveits, og som mediekonsulent for forskjellige FN avdelinger innen miljø, utvikling og humanitære områder.

Toril Skjetne er pressemedarbeider i FN-sambandets presseavdeling. Hun har studert mediekunnskap ved University of London og har tidligere jobbet for aviser og tidsskrifter i England og Norge. Hun jobber med FN-sambandets nettsider og skriver om FN-relaterte spørsmål.

Svar hvem? hvor? hva i all verden?

1. Tidligere bistandsminister Reidun Brusletten (KrF) .
2. I 1999.
3. Ja, Salmin Amour.
4. I Kambodsja.
5. Organisasjonen for Sikkerhet og Samarbeid i Europa.
6. En gul stjerne.
7. Til parlamentsvalget i Nigeria.
8. Ja.
9. Ca. en firedel.
10. I 1967-70.
11. I Vietnam.
12. Gal.
13. I 1948.
14. I Bangladesh (for å markere et pilotprosjekt).
15. Uformell betegnelse for de største frivillige organisasjonene innen bistand: Flyktningerådet, Kirkens Nødhjelp, Norges Røde Kors, Norsk Folkehjelp og Redd Barna.
16. Løve, Neshorn, Leopard, Bøffel og Elefant.
17. Atle Sommerfeldt.
18. Øst-Pakistan.
19. Bono, forgrunnsfiguren i den irske rockegruppa U2.
20. Kapp Horn i Sør-Amerika.

Karakterboka – fra null til 20:

- Alt riktig:** Les spørsmålene før svarene – ikke omvendt!
- 15-19:** Verden trenger deg.
- 10-14:** Du kan se framtiden lyst i møte.
- 5-9:** Ikke så verst.
- 1-4:** Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?
- 0:** Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde søke på i år?

FOTO: INGER A. HELDAL

FOTO: PER KR. LUNDEN

FOTO: INGER A. HELDAL

Litt mer enn krig og katastrofer...

Er du opptatt av 3. verdens spørsmål? Er du interessert i å lese reportasjer om den økonomiske og politiske utvikling, om de mange små skritt for å unngå sultkatastrofer og krig, om vanlige mennesker som gjenviner troen på fremtiden? Vil du gjerne følge med i de bistandspolitiske og bistandsfaglige debattene? Nå har du muligheten...

... **JA**, jeg vil ha et gratis-abonnement på Bistandsaktuelt. (Dersom du allerede har fått tilsendt Bistandsaktuelt, adressert til deg, trenger du ikke å krysse av. Da er du allerede i vårt adresseregister.)

Navn:.....
 Adresse: .....
 Postnr./sted:.....
 .....

... **NEI**, takk. Jeg har fått tilsendt avisen, men ønsker å bli strøket fra adresseregisteret.

Navn:.....
 Adresse: .....
 Postnr./sted:.....
 Abon.nr:.....

SENDES TIL: **bistandsaktuelt**, c/o Norsk Fredskorpssamband Drift A/S, boks 6747 St. Olavs plass, 0130 Oslo.

Rosene skjæres, pakkes og sendes med fly, og det er ikke rom for forsinkelser. Målet er å levere roser som holder seg friske i flere dager i en norsk blomstervase.

FOTO: PER KR. LUNDEN

Rosenrød utvikling

Millioner av ugandiske roser til norske stuebord

KAMPALA (b-a): Kan nordmenns behov for å døyve dårlig samvittighet gi positiv utvikling i landsbyene ved Victoriasjøen? Jo, rosebuketten du triver med deg fra et supermarked eller en bensinstasjon en mørk vinterkveld er oftest fra Øst-Afrika – og kanskje fra bedriften Jambo Roses i Uganda.

•PER KR. LUNDEN

En rekke østafrikanske gartnerier har funnet markeder for blomsterekseport til Europa i vår kalde og mørke årstid. Kenya har de fleste produsentene, men det finnes også mange i Tanzania og Uganda. Blomsterekseporten er normalt etablert som rene europeiske foretak med lokal etablering, eller prosjekter med også afrikanske eierinteresser.

Jambo Roses utenfor Kampala er etablert av uganderer Daniel Kinongo og nordmannen Carsten Bruun, pluss en del andre aksjonærer. Nå dyrker de sju millioner roser i året som sendes med fly til Norge, og distribueres av den norske blomsterkjeden Buketten.

– De avskårne rosene er typisk å finne som ferdigbuketter på bensinstasjoner og kjøpesentra. Prisen for

en bukett er lav, og den er enkel å ta med seg. Vi har satset på produksjon av kortstilkete roser, det vil si roser som er billigere og mindre prangende enn roser med lang stilk. Slik markedet har utviklet seg nå, har vi satset riktig. For mange produsenter i Afrika satser på roser med lang stilk, markedet har blitt mettet og prisene har gått ned, forteller Carsten Bruun.

Han driver til daglig Aker Gård Gartneri på Sem i Vestfold, og kjenner det norske blomstermarkedet svært godt. Han har tidligere i flere år arbeidet i internasjonalt næringsliv.

Lokal tilknytning. Internasjonal erfaring har også Daniel Kinongo, som er daglig leder og hovedaksjonær i Jambo Roses. Daniel har blant annet arbeidet en periode i Sverige, før han fant ut at han ville tilbake til det frodige hjemlandet Uganda.

– For meg var det naturlig å etablere en virksomhet i mine barns hjemlandstrakter, ikke langt fra Victoriasjøen. Jeg ville gjerne gjøre noe for lokalsamfunnet jeg er vokst opp i og kjenner. Nå har vi bygget opp gartnerianlegget like nedenfor huset jeg er vokst opp i, og der min mor bor i dag, sier Kinongo.

Tomta står klar. Det er bygget 30 000 kvadratmeter med drivhus i det

Carsten Bruun og Daniel Kinongo satser langsiktig på Jambo Roses, der målet er både å tjene penger for bedriften og skape utvikling i bedriftens nabolag.

FOTO: PER KR. LUNDEN

bakkelandte, åpne landskapet, og det er klargjort en tomt for ytterligere 20 000 kvm.

Drivhusene er konstruert med plastpresenning over et solid reisverk, og er ikke først og fremst laget for å gi varme, men beskyttelse mot regn, vind og støv.

– I tillegg til at Jambo Roses gir mer enn 140 lokale arbeidsplasser investerer bedriften i skole og helse-tilbud i landsbyene rundt gartneriet. Totalt har dette økt levestandarden til folk som bor her, og området har også fått en tilflytning, sier Kinongo.

Han mener det er naturlig at en afrikansk bedrift ikke bare bør tenke på egen vinning, men ta ansvar

for en totalutvikling i bedriftens nærområde.

– Selv om vi etter forholdene betaler en god lønn og tilbyr gode arbeidsvilkår, må en ansatt ses som et medlem av en familie og et lokalsamfunn. Vi må støtte opp om sosiale tiltak der det offentliges tilbud ikke strekker til, sier han.

God butikk. Jambo Roses hadde i fjor en omsetning på om lag sju millioner kroner, og hadde også et overskudd i driften å vise til. NORAD har gitt lån til etablering av bedriften, og har også støttet strømforsyning og veitbygging fra hovedveien og inn til gartneriet.

– Jeg ser for meg en fortsatt vekst i virksomheten, sier Kinongo, mens Bruun nikker samtykkende.

– Det er hard konkurranse på markedet, og eksport av avskårne roser er en følsom virksomhet der vi ikke tåler stengte veier, flykanselleringer eller andre uforutsette problemer. Min oppgave er å sørge for at vi får et produkt av god og forutsigbar kvalitet fløyet inn til Norge. Det oppnår vi ved å plante og stelle rosene systematisk, og sørge for at det ikke brer seg sykdomsangrep. Det er egentlig ikke så store forskjellen på rosedyrking i Norge og Uganda, og vår hjemlige kunnskap kan også anvendes her, sier Bruun.

Per Kr. Lunden er frilansjournalist.

”

Vi må støtte opp om sosiale tiltak der det offentliges tilbud ikke strekker til.

Daniel Kinongo, roseeksportør